



mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM



Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Ako pomáhajú rozprávky a príbehy poznávať svet II

Margita Mikušová
Mgr. Anna Neubauerová

2014

Meno autora: Margita Mikušová, Mgr. Anna Neubauerová
Názov publikácie: Ako pomáhajú rozprávky a príbehy poznávať svet II
Recenzenti: doc. PhDr. Oľga Zápotočná, CSc., PaedDr. Dana Kollárová, PhD.
Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum
Rok vydania: 2014
ISBN: 978-80-8052-792-1

Obsah

Úvod	5
1 Rozprávky a príbehy ako prostriedok rozvoja osobnosti dieťaťa predškolského veku	6
1.1 Motivačný význam využitia rozprávok v edukačnom procese	6
1.2 Rozvoj reči a metódy v oblasti rozvoja komunikatívnych Kompetencií	10
1.3 Hra ako metóda rozvoja reči	13
1.3.1 Rozprávky a hry v procese rozvoja emocionality	15
1.3.2 Organizácia kooperatívneho učenia a učenia sa dieťaťa	16
1.4 Metodické postupy a námety edukačných hier a aktivít	19
1.4.1 Súbor hier na rozvoj emocionality, interpersonálnych a komunikatívnych kompetencií u 5- až 6-ročných detí	19
2 Rozprávky ako prostriedok poznávania – environmentálna výchova	28
2.1 Praktické námety na činnosť – enviroprojekt	29
Záver	46
Zoznam bibliografických odkazov	47

Anotácia

Komplexný rozvoj osobnosti dieťaťa predškolského veku v podmienkach predškolskej edukácie predpokladá u učiteľov materských škôl realizáciu rôznych edukačných aktivít cieľovo zameraných na získavanie edukačne hodnotných skúseností pri poznávaní sveta a sociokultúrnej reality. Metodické postupy a konkrétne podnety stimulujúce aktivitu a poznávanie detí sú determinované nápaditosťou a kreativitou každého učiteľa. Ako môžu pomôcť rozprávky a príbehy deťom pri poznávaní sveta? Odpoveď na uvedenú otázku ponúkajú autorky vo svojej knihe na základe dlhoročných skúseností získaných priamo v podmienkach edukačnej praxe materskej školy. Uvedená kniha je určená pedagógom predprimárneho vzdelávania, ktorí hľadajú nové podnety s cieľom rozvíjať osobnosť detí komplexne. Je zameraná na obohatenie kurikula a vzdelávacích postupov uplatňovaných v materských školách.

Spracovaný obsah ponúka rôzne možnosti využitia literárnych textov, rozprávok a príbehov v oblasti environmentálnej výchovy a pri stimulácii rozvoja reči. Ponúkaná kniha je praktickou ukážkou, ako vytvárať hrové aktivity plné tvorivosti, voľnosti a radosti s možnosťou sebarealizácie detí. Ponúka možnosti zefektívnenia procesu edukácie v materských školách, možnosti celostného osobnostného rozvoja detí v priaznivej atmosfére dôvery a otvorenej komunikácie. Umožňuje pedagogickým zamestnancom obohatiť bežný program o aktivity rozvíjajúce jednotlivé stránky osobnosti detí. Zameriava sa na rozvoj kognitívnych schopností, stimuluje emocionalitu, interpersonálne a komunikačné kompetencie dieťaťa predškolského veku.

Kľúčové slová: rozprávky a príbehy, rozvoj osobnosti, edukačný proces, edukačná aktivita, environmentálna výchova.

Úvod

V súčasnosti sa obracia pozornosť odbornej verejnosti na rozvoj vyváženého rozvoja jednotlivých stránok osobnosti dieťaťa.

V centre pozornosti preto stojí celostný prístup k stimulácii kognitívnych a nonkognitívnych spôsobilostí dieťaťa predškolského veku v kontexte konkrétnych podmienok edukačnej reality.

Cieľom publikácie je poukázať na skutočnosť, ako možno prostredníctvom rozprávok, edukačných aktivít a hier rozvíjať osobnosť dieťaťa.

V teoretickej rovine poskytuje základné princípy zámerného rozvoja reči a vyzdvihuje pedagogickú činnosť učiteľky v materskej škole, ktorá prebieha vo viacerých dimenziách.

Diagnostické kompetencie sú základným predpokladom na voľbu a realizáciu adekvátnych postupov, organizáciu kooperatívneho učenia a vytváranie podmienok v edukačnej činnosti. Výskumy ukazujú, že kooperatívne hry zvyšujú u detí spokojnosť a umožňujú nácvik individuálnej zodpovednosti a sociálnych zručností.

Prostredníctvom hry a rozprávok deti získavajú skúsenosti so sociálnymi rolami, učia sa spolupracovať (kooperovať), rozvíjajú si sociálne, komunikatívne, kognitívne a psychomotorické kompetencie.

Prvotným cieľom súboru hier, ktoré sú rozpracované v metodickej časti, je stimulovať zdravý emočný a sociálny vývoj, rozvíjanie sebadôvery, komunikácie, ponúkajú riešenia (alternatív) pri konfliktných situáciách v kolektíve detí.

Zámerom aktivít a hier je variovať výchovno-vzdelávaciu činnosť a zároveň stimulovať celostný osobnostný rozvoj detí v pozitívnej klíme, atmosfére, otvorenej interpersonálnej komunikácii v prostredí materskej školy.

Publikácia *Ako pomáhajú rozprávky a príbehy poznávať svet II* je určená pedagógom predprimárneho vzdelávania, ktorí hľadajú nové podnety s cieľom rozvíjať osobnosť detí komplexne.

Ukazuje možnosti zefektívnenia edukácie v materských školách v oblasti environmentálnej výchovy využitím literárnych textov v environmentálnych témach. V praktickej rovine prináša niekoľko príkladov na efektívne rozvíjanie environmentálneho povedomia u detí predškolského veku prostredníctvom rozprávok a zážitkového učenia.

Autorky

1 Rozprávky a príbehy ako prostriedok rozvoja osobnosti dieťaťa predškolského veku

1.1 Motivačný význam využitia rozprávok v edukačnom procese

Rozprávky a príbehy patria do detského sveta a sú najtypickejším prozaickým žánrom literatúry pre deti.

Prostredníctvom rozprávok deti získavajú informácie o javoch v prírode, o princípoch dobra a zla a zároveň vnímajú, čo je v nich čarovné, fantastické .

Deti citlivo prežívajú, čo im chce rozprávka povedať. Stotožňujú sa s postavami z príbehov a prostredníctvom nich riešia úlohy a prekonávajú rôzne prekážky.

Učiteľka by mala vyberať texty rozprávok a príbehov, ktoré motivujú deti k aktívnemu učeniu a vyjadreniu sa vo verbálnej a neverbálnej rovine v spontánných a riadených činnostiach.

Rozprávky a príbehy sa tak stávajú motivačným prostriedkom a stimulujú rozvoj deti v kognitívnej, v psychomotorickej a v sociálno-emocionálnej oblasti (personálnej inteligencie).

Cieľom rozvíjania personálnej inteligencie a emócií dieťaťa je osvojenie emocionálnych vlastností, ako je empatia, schopnosť participácie a kooperácie, schopnosť vyjadriť emócie.

E. Gajdošová a G. Herényiová (2002, s. 32) poznamenávajú, že v materskej škole by mala byť prioritne venovaná pozornosť:

- **poznávaniu vlastných emócií**, sebauvedomeniu,
- **zvládnutiu emócií**, napr. schopnosť upokojiť vlastné rozčúlenie, zbaviť sa úzkosti, podráždenosti,
- **schopnosti motivovať seba samého**, zapojiť emócie do vlastného snaženia s cieľom nestratiť motiváciu,
- **vnímavosti k emóciám druhých ľudí**, rozvoj empatie,
- **umeniu medzil'udských vzťahov**, vcítenie a prispôsobenie správania sa.

Jednou zo základných charakteristík predškolského veku je emocionálne prežívanie, a preto je dôležité v tomto veku **stimulovať deti prostredníctvom rozprávok a hier** k osvojeniu emocionálnych vlastností, ako je vyjadrenie vlastných vnútorných pocitov, empatie, zdravého sebavedomia a sebadôvery.

Stimulácia je definovaná ako zámerné podnecovanie či povzbudzovanie organizmu k výkonu, ktorý môže prichádzať buď zvnútra (ako sú priania, túžby, aspirácie), alebo

zvonku, ako napr. pobádanie zo sociálneho okolia. Za najlepšiu stimuláciu mozgu je považované učenie podobne ako k zlepšeniu akéhokoľvek výkonu tréning (Hartl, 2000).

Stimulácia je pôsobenie, ktoré podmieňuje dynamiku psychických stavov individua (označované ako reakcie). Ide o podobný vzťah ako príčina a následok. Pojem stimulácia sa často stotožňuje s pojmom podnet. Účinok stimulácie je sprostredkovaný psychikou dieťaťa, jeho názormi, záujmami, snahami.

Stimulácia – podnet provokuje, vyvoláva u dieťaťa určitú reakciu, ktorá je očakávaná a želateľná. Na vývin reči vo všeobecnosti pôsobia stimulačné vplyvy sociokultúrneho a edukačného prostredia a špecificky stimulačné vplyvy, ktoré cielene pôsobia na reč.

Dieťa svojimi otázkami, poznámkami a podnetmi dáva na vedomie, čo sa momentálne odohráva v jeho mozgu.

Motiváciu k stimulácii možno u dieťaťa deliť na dve kategórie, ktoré sú potrebné na vývin a prežitie:

- *potreba senzorickej variácie* (ako potreba zmeny stimulácie),
- *potreba afektívnej stimulácie* (potreba fyzického a emočného kontaktu s inými deťmi).

Motívy stimulácie sú biologicky determinované potreby excitácie istého typu, ktoré sa nevzťahujú priamo na prežitie. Potreba stimulácie sa týka motívov pre rôzne senzorické, kognitívne a sociálne podnety (Ďurič et al., 1997).

Rozvoj osobnosti je najvyššou úrovňou rozvoja a spočíva v tom, že dieťa sa samo programovo, aktívne a cieľavedome zameriava na vlastné sebarozvíjanie. K tejto úrovni by mala smerovať aj výchova a vzdelávanie dieťaťa. Z procesuálneho poňatia edukácie majú rozprávky a príbehy významný vplyv na osobnosť a rozvoj reči.

O. Zápotočná (2001) uvádza tri **základné princípy účinnej stimulácie** v ranom detstve, ktorými by sa mali riadiť predškolské programy rozvoja jazykových kompetencií:

- **sociálno-interaktívna dimenzia** v počiatočnej skúsenosti dieťaťa s hovorenou a písanou rečou za prítomnosti sociálneho kontextu,
- **prítomnosť podnetného prostredia**, ktoré reprezentuje písanú kultúru v jej bohatosti a rozmanitosti k písanej reči,
- motivácia, **budovanie pozitívneho vzťahu k hovoreniu** a schopnosť zvládania komunikačných situácií.

Experimentovanie ako prejav objavného učenia najmä po druhom roku života u dieťaťa je typické pre hru a umožňuje chápať okolitú skutočnosť, nachádzať vzťahy a súvislosti v reálnom živote.

Jedným z prvých mechanizmov, ktoré umožňujú dieťaťu osvojenie komunikačných schopností, je mechanizmus imitácie ako nevedomé, intuitívne napodobňovanie reči z okolia.

Stimulácia jazykových spôsobilostí dieťaťa počas edukačného procesu

Interakcionistický prístup k dieťaťu pri osvojovaní jazyka existuje aj v súlade s tradičnou predškolskou výchovou. T. Bruceová (1996) uvádza, že osvojovanie jazyka podporujú a ovplyvňujú tieto faktory:

- **Partnerstvo dospelých a detí** – je nevyhnutné, aby medzi dieťaťom a dospelým existoval partnerský vzťah,
- **Potreba aktivity detí pri učení** – deti majú potrebu byť aktívne pri vlastnom učení. Deti potrebujú mať možnosť rozvíjať komunikáciu v prostredí materskej školy, hlavne pri rôznych aktivitách. Majú potrebu sa venovať individuálnej činnosti i aktivitám v malých skupinkách. Ľahká **dostupnosť kníh**, ku ktorým sa deti rady vracajú, je dôležitou časťou toho, ako viesť deti k čítaniu. Dospelí by mali vedieť vybrať pre deti knihy, ktoré ich obohatia silnými, výnimočnými a zároveň každodennými zážitkami. Deti spájajú svoje vlastné zážitky so zážitkami iných osôb prostredníctvom čítania a spoločných činností, ktoré by dospelí mali organizovať tak, aby pri nich deti mohli byť aktívne. Pre dieťa je vždy potrebné vytvoriť priestor na vlastnú aktivitu.
- **Je dôležité dovoliť deťom robiť chyby a nekritizovať ich** – keď deti hovoria, pokúšajú sa tak aktívne používať pravidlá jazyka a vytvárajú aj hypotetické tvary. Pokiaľ dospelí zareagujú spresňujúcou otázkou, poskytnú tak dieťaťu správny gramatický tvar bez toho, že by kritizovali to, čo dieťa povedalo. Priame opravovanie chýb nie je účinné a môže vyvolať stres u detí. Dôležitou stratégiou výchovy je naučiť deti, aby samy opravovali vlastné chyby, keď preskúmajú významy slov.
- **Rozdielne významy v chápaní slov je potrebné objasniť diskusiou** – osvojovanie jazyka posilňuje aktívny prístup dospelých k dieťaťu s rešpektovaním jeho vývinovej úrovne tým, že sú ochotní s deťmi diskutovať o významovom obsahu slov.

Kým si dieťa osvojí materinský jazyk, prejde niekoľkými vývinovými fázami:

- *predlingvistická fáza,*
- *fáza prvého „slova“,*
- *fáza pravej komunikácie,*
- *syntaktická fáza osvojovania.*

Pod termínom „**jazyková kompetencia**“ sa chápe znalosť sociálnych pravidiel používania rôznych foriem určitého prirodzeného jazyka i rôznych neverbálnych kódov (Petrová, 2003).

Osvojovanie jazyka je ponímané ako interpersonálny interakčný proces, pričom jazyková kompetencia je len jednou zo súčasti širšie definovanej komunikačnej kompetencie.

Pojem **kompetencia** sa vzťahuje na jedincov, sociálne skupiny a inštitúcie, pokiaľ tieto úspešne dosahujú ciele a plnia požiadavky kladené na ne okolitým prostredím. Pod pojmom **klúčové kompetencie** možno chápať súhrn vedomostí, zručností, schopností, spôsobilostí dôležitých pre osobný rozvoj a uplatnenie dieťaťa v spoločnosti. Vzhľadom na vývinovú úroveň detí predškolského veku sa kompetencie širšie definujú ako spôsobilosti dieťaťa preukázať vedomosti, zručnosti, schopnosti v praktickej činnosti.

Kompetencia nevyjadruje trvalý stav, ale má procesuálny charakter. Úroveň jej rozvinutia sa prejaví až v praxi, v činnosti jednotlivca v rôznych kontextoch. Z uvedeného vyplýva, že kompetencie majú činnostný charakter. Tento fakt sa javí ako významný vo vzťahu k predškolskej edukácii, ktorá je zameraná predovšetkým činnostne (Turek, 2003).

D. Fontana (1997) uvádza **jazykové kompetencie** ako sústavu štyroch vzájomne súvisiacich oblastí:

- **hovorová kompetencia**, ktorá umožňuje presným a spoločensky uznávaným spôsobom vyjadrovať význam,
- **sociálno-rečová kompetencia**, ktorá dieťaťu umožňuje hovoriť spôsobom primeraným statusu a chápanosti oslovovanej osoby v súlade s normami a zvyklosťami sociálneho prostredia,
- **kompetencia k súvislému prejavu**, ktorá sa prejavuje schopnosťou spájať výroky navzájom spôsobom vykazujúcim súvislosť, schopnosťou vyhýbať sa protirečeniam a nepodstatným veciam a schopnosťou sprostredkovať význam jednoznačne a plynulo,
- **strategická kompetencia**, ktorá umožňuje správne používať také prostriedky, ako je metafora, prirovnanie, intonácia, výška hlasu atď.

K týmto štyrom oblastiam niektorí odborníci priradujú **analytickú kompetenciu**, ktorou je vnútorná reč nevyhnutná na úspešné myslenie. Vnútorná reč umožňuje dieťaťu objavovať nové možnosti a vytvárať si stratégie na riešenie problémov.

Dieťa na konci predškolského obdobia (Turek, 2003):

- je spôsobilé viesť monológ, ako aj nadviazať a viesť dialóg, vie sa zapojiť do rozhovoru s deťmi i dospelými a umožňuje presadiť sa v rozhovore aj iným,
- pozorne, aktívne a s porozumením počúva vyslovené myšlienky, názory, reprodukované literárne útvary alebo sledované informácie z rôznych médií,
- vyjadruje a komunikuje (verbálne i neverbálne) svoje myšlienky, názory a reprodukuje slovné oznamy, texty alebo názory iných,
- volí primeraný spôsob komunikácie vzhľadom na situáciu,
- pokúša sa prezentovať osvojené informácie (s prípadnou pomocou dospelého), na základe vynárajúcej sa gramotnosti vie poskladať z písmen svoje meno a na

elementárnej úrovni vie prečítať slová a krátke texty, číslovky i napísať písmená, slová, príp. aj slovné spojenia,

- dozvedá sa, že niektorí ľudia sa dorozumievajú aj inými jazykmi, na základe záujmu a dobrých rečových schopností v materinskom jazyku si osvojuje elementárne komunikačné spôsobilosti v cudzom jazyku.

Šesťročné dieťa vie už spoľahlivo komunikovať. Dáva však prednosť obsahu reči pred jej formou, vie zostaviť súvislý text, ovláda gramatiku a v ďalšom živote na túto základňu priberá hlavne nové rečové javy – učí sa používať jazyk v komunikácii. V procese komunikácie nevníma reč v izolovanej forme. Reč je vždy spojená s kontextom, preto je dôležitý rytmus reči, ako aj slovný a vetný prízvuk, a aby bola reč zrozumiteľná, jednotlivé slová musia správne pomenúvať skutočnosti.

Z ontogenetického hľadiska je dôležité venovať pozornosť rozvoju hovorenej a písanej reči, pretože obdobie predškolského veku je osobitne citlivé a významné, a ak sa nevyužije v dostatočnej miere jeho vývinový potenciál, nemusí sa už v neskoršom vekovom období rozvinúť. Učiteľka cielenými edukačnými aktivitami, formou hier a využitím príbehov a rozprávok vytvára podmienky na intenzívny rozvoj reči u detí predškolského veku.

1.2 Rozvoj reči a metódy v oblasti rozvoja komunikatívnych kompetencií

Rozvoj reči v materskej škole sa opiera hlavne o rozvoj hovorenej spisovnej slovenčiny u detí predškolského veku. Pedagóg sa zameriava na zvukovú stránku slovenčiny, zvukovú stavbu slova, vety, súvetia a výslovnostné pravidlá.

Učiteľky v materskej škole sú pre deti vzorom svojimi jazykovými prejavmi. Deti dosiahnu správnu výslovnosť a výraznosť reči aktivizáciou slovnej zásoby, zručnosť správne obmieňať slová, spájať ich do viet a súvisle sa vyjadrovať.

Hlavným cieľom v oblasti rozvoja komunikatívnych kompetencií dieťaťa je osvojenie základov kultivovanej spisovnej slovenčiny ešte pred vstupom dieťaťa do základnej školy. Prostredníctvom výchovno-vzdelávacích cieľov v oblasti rozvoja jazykových spôsobilostí v materskej škole je dôležité u dieťaťa (Guziová, 1999):

- utvárať správne jazykové a rečové návyky a zručnosti,
- cibriť zreteľnú výslovnosť hlások a hláskových skupín,
- rozvíjať fonematický sluch,
- obohacovať detský slovník o používanie viacerých slovných druhov,
- rozširovať aktívnu spisovnú slovnú zásobu,

- zdokonaľovať gramatickú správnosť hovorených prejavov a spisovnú výslovnosť,
- stimulovať tvorivosť, samostatnosť a aktivitu v rečovom prejave,
- rozvíjať súvislé vyjadrovanie detí,
- rozvíjať kultúru reči dieťaťa,
- utvárať pozitívny vzťah k materinskému jazyku.

Metodika v oblasti rozvoja reči v materskej škole rozlišuje štyri jazykové roviny, ktoré je potrebné u detí rozvíjať:

1. zvukovú stránku jazyka,
2. rovinu slovnej zásoby,
3. rovinu slovných tvarov,
4. rovinu spájania slov do viet a súvetí.

Metódy v oblasti rozvoja komunikatívnych kompetencií sa rozčleňujú na:

1. metódy slovné,
2. metódy názorné,
3. metódy praktickej činnosti.

Využívaním metód v oblasti rozvoja komunikatívnych kompetencií u detí učiteľka smeruje v edukačnom procese k naplneniu obsahu osvojenia jazykových spôsobilostí, ktorý tvoria jazykové poznatky, ako aj rečová zručnosť a rečové návyky detí predškolského veku. Sú zamerané aj na rozširovanie rozsahu jazykových reakcií detí a na skvalitňovanie ovládania týchto reakcií.

Metodika v materskej škole podľa tejto diferencovanej zameranosti rozčleňuje metódy zamerané na rozvoj komunikatívnych kompetencií na (Ondrušová, 2005):

- metódy jazykového cvičenia,
- metódy rečového cvičenia.

Metódy fonetického cvičenia sú zamerané na poznávanie a osvojovanie artikulačných vlastností hlások v slabikách, ako aj slovnej a vetnej intonácie. Medzi tieto metódy sú zaradené:

- *demonštrácia* – vzorové znázornenie artikulácie a intonácie fonetických jednotiek a celkov s cieľom formovať a upevňovať sluchové fonetické vnemy detí, ktoré tvoria základy rozvíjania ich správnej artikulácie,
- *napodobňovanie* – cieľavedomé usmerňovanie artikulačnej a intonačnej činnosti detí zamerané na osvojenie spisovnej výslovnosti, ktoré je spojené s *predvádzaním*,
- *experimentovanie* – usmerňovaná tvorivá činnosť detí, pomocou ktorej sa upevňujú praktické poznatky o hláskovej a slabičnej tvorbe slova, o intonácii a rytme slov a vetných celkov.

Metódy lexikálneho cvičenia súvisia s náležitým poznaním, osvojením a používaním slovnej zásoby:

- metódou *orientácie pomocou slov* učiteľka usmerňuje činnosť dieťaťa v poznávaní predmetov a javov okolitého sveta na základe ich pomenovania,
- metóda *objasňovania* je zámerná činnosť učiteľky, ktorou usmerňuje myslenie detí k chápaniu významu slova,
- *porovnávanie slov a ich významov* je metóda, ktorou učiteľka usmerňuje dieťa k spoznávaniu totožných a odlišných vlastností slov a ich významov.

Metódy gramatického cvičenia spočívajú v premyslenom sprostredkovaní gramatických tvarov a slov s cieľom upevňovať správne osvojenie tvaru a rozvíjať povedomie o gramatickej správnosti reči:

- metóda *analogického napodobňovania* sa zakladá na tvorení a používaní správnych gramatických tvarov podľa vzorového gramatického tvaru slova.

Metódy rečového cvičenia majú za cieľ podporovať a regulovať rozvoj rečových prejavov detí na základe upevňovania rečových zručností a návykov.

Metóda rozhovoru s deťmi rozvíja schopnosť prispôbiť sa komunikačným podmienkam dialógu, správne a spontánne reagovať na podmienky komunikačnej situácie, vyjadrovať svoje dojmy, citové stavy a vlastné hodnotenia.

Reprodukcia je metóda rozvíjania monologického prejavu prerozprávaním počutého alebo videného príbehu.

Besedou učiteľka nadväzuje pri jazykovej výchove detí staršieho predškolského veku na metódu rozhovorov. Touto metódou sa aktivizujú už osvojené poznatky a získané skúsenosti detí do šírky i do hĺbky a podnecujú sa náročnejšie myšlienkové operácie.

Opis predmetu je metóda rozvíjania súvislého vyjadrovania detí. Metóda *lúštenia hádaniek* nadväzuje na metódu opisu predmetov. Pri lúštení hádaniek sa prejavuje úroveň chápania slovných jazykových výrazov, kým pri tvorbe sa rozvíja aktívny rečový prejav.

Rozprávanie podľa obrázka podporuje rozvíjanie monologického prejavu s logicky pospájanými myšlienkami, ktorým zodpovedá usporiadaný sled gramaticky správne vytvorených viet. Konečným cieľom tejto metódy je pripraviť deti na samostatné vyrozprávanie príbehu.

Rozprávanie detí o zážitkoch a príbehoch z vlastného života – ide o metódu samostatného rozprávania, ktorá sa používa až v záverečnej fáze predškolského veku.

Dramatizácia je metóda rozvíjania dialogického prejavu, ktorý môže mať reprodukčný alebo tvorivý charakter. Deti si upevňujú a zdokonaľujú intonačnú stránku rečového prejavu, zdokonaľujú sa v používaní oznamovacích, opytovacích i rozkazovacích viet a cvičia sa v používaní expresívnych slov (Ondrušová, 2005).

Vhodný výber metód, prostriedkov a ich efektívne využitie v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu ovplyvňuje komplexný rozvoj kognitívnych a nonkognitívnych funkcií dieťaťa. Okrem metód zameraných na rozvoj komunikatívnych kompetencií detí majú významné miesto v edukačnej realite aj heuristické metódy, ktoré sú orientované na osobnosť dieťaťa, na jeho prežívanie, tvorivosť.

Heuristické metódy (brainstorming, DITOR, inscenačné, projektové) možno využiť v rozmanitých edukačných aktivitách a hrách. Podstatou týchto metód je, že deti sa podieľajú na získavaní a objavovaní poznatkov (napríklad o prírode, prírodnom okolí, ekosystéme – les, lúka, rybník, prales...). Uplatnenie inscenačnej metódy stimuluje komunikatívne a sociálne kompetencie u detí. Niektoré alebo všetky deti hrajú určité roly, svoju prežitú skúsenosť a zážitok (z vypočutého príbehu, rozprávky, hranie rozprávky, mnohostranné hranie rolí – deti začnú a dokončia príbeh s kladnými aj zápornými postavami).

1.3 Hra ako metóda rozvoja reči

Najzákladnejšou metódou v predškolskom veku je hra. Prostredníctvom hry si dieťa osvojuje elementárne poznatky, učí sa poznávať svet. Hra formuje psychické procesy a je tiež dominantný prostriedok rozvoja reči.

Hra má v živote dieťaťa nezastupiteľnú úlohu. Prostredníctvom hry si deti rozvíjajú komunikatívne zručnosti, vyjadrovacie schopnosti, slovnú zásobu.

Učiteľka materskej školy by mala pri zaraďovaní hier do výchovno-vzdelávacej činnosti rešpektovať vývinové zvláštnosti detí, pomáhať deťom pri jej voľbe, poskytnúť priestor na experimentovanie a spontánnu činnosť.

Hra s rozprávkou

Deti prichádzajú do materskej školy z rôznych sociokultúrnych prostredí a práve materská škola má možnosť dieťaťu knihu prezentovať, pomáhať mu utvárať si k nej vzťah a uvedomiť si význam literárneho diela a predovšetkým rozprávky.

Prostredníctvom rozprávky a poskytovaním stimulov pre prácu s knihou zo strany učiteľky si dieťa vytvára pozitívny vzťah k literatúre, potrebu počúvať rozprávky, hrať sa na čítanie a písanie.

Existujú rozprávky a príbehy, ktoré sú mimoriadne vhodné na čítanie pre potešenie, preto učiteľka sprístupňuje knihy veľmi často a ich prostredníctvom pôsobí na deti a snaží sa ich vtiahnuť do hry, do deja. V priebehu hry s príbehom vznikajú emócie, ktoré vplývajú na osobnosť dieťaťa. Emócie sú podstatou príťažlivosti rozprávok a príbehov a vo veľkej miere ovplyvňujú vyjadrovacie schopnosti, reč a vôľové konanie detí.

Rozprávka je takto zároveň významným nástrojom rozvoja komunikatívnych kompetencií u detí v predškolskom veku. Poskytuje deťom možnosť rozvíjať si fantáziu, tvorivosť, prezentovať svoj názor a myšlienky. Dieťa môže vymýšľať príbehy, dokončiť a doplniť začatý príbeh, a práve v takejto aktivite majú deti možnosť prejsť všetky zložky tvorivosti (fluenciu, flexibilitu a originalitu). Ďalšou aktivitou pri práci s rozprávkou je dramatizácia, ktorá má nezastupiteľné miesto v emocionálnych prejavoch, ako i v rozvoji reči a tvorivého myslenia dieťaťa.

Pri hre s rozprávkami a príbehom pedagóg rešpektuje metodické zásady. Analyzuje, na ktorú oblasť rozvoja osobnosti dieťaťa bude hra s rozprávkou pôsobiť. Či si prostredníctvom tejto hry bude dieťa rozvíjať fantáziu, imagináciu, tvorivosť, vnímanie, alebo vedomostný obzor.

V edukačnej realite sa stretávame s rôznou úrovňou rozvinutosti emócií detí. Dôležité je, aby dokázali primerane prejavovať vlastné emócie, aby im rozumeli.

Hra s rozprávkami učiteľke pomáha prekonať aj negatívne emócie u detí, ako je strach, úzkosť, pocit menejcennosti a rozličné zábrany. Umožňuje dieťaťu lepšie rozumieť sebe samému, vytvára atmosféru pozitívnej sociálno-emocionálnej klímy, vzájomnej dôvery.

Hra s rozprávkou:

- stimuluje pozitívne vzťahy medzi deťmi v kolektíve,
- stimuluje komunikáciu medzi deťmi,
- vytvára priestor na väčšiu sebarealizáciu v edukačnej realite,
- pomáha stimulovať u detí kognitívne kompetencie,
- pomáha riešiť prostredníctvom modelových situácií interpersonálnu komunikáciu (riešiť problémy a konflikty).

Pri uplatnení hry s rozprávkou vo výchovno-vzdelávacom procese by mala mať učiteľka na zreteli jej zámer a motiváciu.

1.3.1 Rozprávky a hry v procese rozvoja emocionality

V rozprávkach sa odráža obraz sveta, základných ľudských vzťahov v zjednodušenej podobe (dobro víťazí nad zlom). Jednoduché, ale pôsobivé príklady kladných postáv a dobrých vlastností uľahčujú deťom orientovať sa v zložitom svete medziľudských vzťahov. Silný stimulačný podnet rozprávok a príbehov sa stáva východiskom pre estetické činnosti, pre rozvoj rozumových schopností a sociálno-emocionálny rozvoj.

Deti predškolského veku rady počúvajú príbehy o deťoch. S postavami z týchto príbehov sa stotožňujú a prijímajú za svoje ich emocionálne postoje, spôsoby správania a konania. Túžia po tom, aby sa v príbehoch rozprávalo aj o nich samotných. Preto aj učiteľka vyhľadáva príbehy so zážitkami detí alebo tvorí sama drobné príbehy, kde hovorí o deťoch z triedy, o ich živote medzi rovesníkmi, o udalostiach, ktoré sa medzi deťmi odohrali. Takéto príbehy sa stávajú východiskom pri rozprávaní vlastných zážitkov detí (napríklad: ako som pomáhal kamarátovi...). Preto učiteľka vyberá alebo upravuje rozprávky a príbehy pre potreby detí, a tak obohacuje ich citový život. Prostredníctvom príbehov, hier, riešenia konfliktov a problémov umožňuje deťom vysokú aktivizáciu pri osvojovaní si správania, konania, argumentovania a rozhodovania. Množstvo rozprávok dáva deťom možnosť prežiť ľudskosť, umožňuje im rozhodovanie a vyjadrenie vlastných názorov. Deti hodnotia spontánne a samostatne, čo sa im páči/nepáči, čo je správne/nesprávne, čo je dobré/zlé na veciach, názoroch v literárnych textoch. Môžu hodnotiť a rozlišovať pozitívne i negatívne charakterové vlastnosti ľudí na základe reálnych i fiktívnych situácií z príbehov. V rozhovore o rozprávkach a príbehoch s inými deťmi prijímajú názorovú odlišnosť a prijateľným spôsobom obohacujú svoje vlastné názory. Dieťa už vo svojom ranom veku získava emocionálne kvality, preto je dôležité podnecovať základy kvalitného citového rozvoja osobnosti dieťaťa aj prostredníctvom rozprávok a hier.

Každá hra vyžaduje osobitnú motiváciu a závisí od tvorivosti učiteľky, ako ju v edukačnej realite uplatní. Vhodné je ponechať voľný priebeh fantázii, aby sme deti motivovali čo najneobvyklejším spôsobom. Napríklad hru uvedieme ako zaujímavú činnosť s momentom prekvapenia. Vhodná je tiež dramatizácia, ktorá vzbudzuje u detí zvedavosť a očakávanie. Vytvorenie pozitívnej atmosféry hneď na začiatku je kľúčom k ďalšej motivácii detí. Na príjemnú atmosféru vplýva aj vhodne zvolená hudba a estetické prostredie s dostatočným množstvom edukačného materiálu. Môžu to byť „maskoty“, maňušky, rozprávkové postavičky, zvieratká alebo postavičky, ktoré si zhotovia deti. Táto postavička je sprievodcom a sprostredkovateľom komunikácie medzi deťmi a učiteľkou, medzi deťmi navzájom, medzi udalosťami a deťmi. Dôležitou podmienkou pôsobenia tejto postavičky je vymyslenie jej mena, jej charakteristické vlastnosti a stále miesto v činnostiach detí. Oblúbená postavička z rozprávky môže byť prítomná počas celého školského roka. Plní

rozličné funkcie: deti sa jej môžu zdôverovať, pýtať sa jej, riešiť s ňou problémy, požiadať o radu, tešiť sa z vlastného úspechu i úspechu kamarátov. Deti môže motivovať k činnosti, aktivite, pomáha odstraňovať zábrany v komunikácii, môže tlmieť prejavy agresivity, zabraňuje vzniku stresu, konfliktov.

Na obohatenie procesu rozvíjania a stimulácie emocionality, interpersonálnych a komunikatívnych kompetencií u detí v predškolskom veku je vhodné uplatniť využitie „rituálov“. Rituál je určitá spoločná činnosť detí, ktorá pôsobí ako citové „preladenie“ detí a navodenie novej, pozitívnej sociálno-emocionálnej klímy v triede. V komunikatívnom kruhu deti vyjadrujú zážitky z hier. Pravidelným denným rituálom môže byť pieseň, riekanka, podanie rúk, pripnutie symbolov (pripneme slniečku lúč). Dieťa má vo svojom vnútri zapísanú túžbu po šťastí, a to je najdôležitejší znak jeho osobnosti. Učiteľka pomáha prostredníctvom príbehov a rozprávok objavovať vlastnú jedinečnosť a jedinečnosť každého dieťaťa v kolektíve rovesníkov a doviest' ho k poznaniu orientovať sa vo vzťahoch aj vo vlastnom citovom živote.

Integrácia hier a rozprávok na rozvoj emocionality do výchovno-vzdelávacej činnosti má vplyv na formovanie sociálnych a osobnostných kompetencií u detí.

1.3.2 Organizácia kooperatívneho učenia a učenia sa dieťaťa

Učiteľka materskej školy by mala vytvárať dostatok príležitostí na individuálne, skupinové a frontálne hry a organizačné činnosti, ktoré sa realizujú v rôznych organizačných formách. Kooperatívne usporiadanie edukačného procesu je založené na spoločnej činnosti jednotlivcov v skupine, kde sa využíva princíp spolupráce pri dosahovaní cieľov, výsledky jednotlivca sú podporované výsledkami celej skupiny a celá skupina má prospech z činnosti jednotlivca. Skupinová činnosť má výrazný vplyv na socializáciu dieťaťa, pretože umožňuje:

- tešiť sa a prejaviť radosť z úsilia (tvoj úspech prináša prospech mne a môj úspech prináša prospech tebe),
- prežívať spoločne bežné situácie (všetci sme tu a teraz),
- pochopiť, že výkon je závislý od každého člena skupiny (nemôžeme to robiť bez teba),
- zažiť skupinovú radosť, keď jej člen alebo celá skupina je pozitívne hodnotený/-á a ocenený/á.

Potreba kooperatívnych zručností vyplýva zo zmeny pohľadu na riešenie globálnych problémov, odlišného poňatia sveta, prepojenosti a komplexnosti technologických,

hospodárskych, ekonomických a politických problémov, pracovnej činnosti a príležitostí, ktoré si vyžadujú kvalitnú tímovú prácu.

Kooperatívne činnosti poskytujú väčší priestor na zapojenie detí do sebahodnotenia, hodnotenia ostatných členov skupiny, hodnotenia skupiny inou skupinou a hodnotenia skupiny ako celku.

Rozvoj sociálnych zručností je veľmi zložitý, ale predovšetkým dlhodobý proces.

K základným sociálnym zručnostiam patrí:

- vytrvalosť a zotrvanie v skupine,
- primeraná intenzita hlasu,
- striedanie sa vo vedúcich úlohách,
- primeraná komunikácia – asertivita,
- schopnosť požiadať o pomoc,
- zhrnutie názorov skupiny,
- oslovovanie menami,
- prispievanie vlastnými myšlienkami,
- pochvala,
- povzbudenie druhých,
- uplatnenie zdvorilostných slov (prosím, ďakujem),
- prejavenie pozitívnych emócií,
- neverbálna komunikácia a zrakový kontakt.

Pri realizácii a výbere hier by mala učiteľka prihliadať na počet detí, prostredie, organizáciu a vysvetlenie pravidiel.

Okrem všeobecných pravidiel, ktoré vytvoria učiteľky spoločne s deťmi, by mala mať každá hra aj svoje osobitné pravidlá a ich vysvetlenie by malo byť jasné a zrozumiteľné. Je vhodné začať jednoduchými hrami, rozprávkami a témami, ktoré sú deťom blízke.

Rozdelenie do skupín

Učiteľka môže využiť pred začatím hry rôzne spôsoby a variabilitu rozdelenia do skupín, ktoré sa môže realizovať napríklad rozpočítavaním, náhodne, riekankou, na základe obrázkov, prípadne zoradovaním podľa určitých kritérií.

Vo výchovno-vzdelávacom procese môže učiteľka uplatniť rôzne možnosti delenia detí do skupín:

- najjednoduchším spôsobom je rozpočítanie detí podľa toho, koľko skupín podľa počtu prítomných detí potrebujeme,
- deti si vyberajú obrázky, na ktorých sú nakreslené známe dvojice z rozprávok: Janko a Marienka, Popoluška a princ, potom sa navzájom hľadajú, aby vytvorili pár,
- rozdelenie detí do skupín podľa geometrických tvarov, farieb, hračiek, kvetov,

- podobne môžeme vytvoriť skupinky z čarovnej škatuľky, vrecúška – deti si vyberú predmet a hľadajú dieťa, ktoré má rovnaký predmet.

Dôležité je, aby aj samotné rozdelenie detí do skupín podnecovalo rozvoj schopností vzťahujúcich sa na vlastnú osobu (sebaovládanie, sebadôveru, schopnosť prispôbiť sa).

Z pedagogického aj psychologického hľadiska by mala byť v materskej škole venovaná pozornosť vnímavosti k emóciám druhých detí (empatia) a v oblasti medziľudských vzťahov vcíteniu a prispôbeniu sa pravidlám spolunažívania detí v kolektíve, ako aj vzájomnej kooperácii. Jedným z najdôležitejších spôsobov učenia sa detí je napodobňovanie činnosti dospelých a rovesníkov. Dieťa predškolského veku spoznáva hodnotovú orientáciu a postupne sa učí, čo je dovolené a čo je zakázané.

Pri vytváraní skupín je dôležité rešpektovať vek, osvojené vedomosti, skúsenosti, ale aj schopnosti detí.

Učenie v skupinách má veľký význam, pretože rozvíja interpersonálnu a intrapersonálnu inteligenciu dieťaťa. Deti pracujú v skupinách na individuálnych úlohách alebo pracujú v skupinách na úlohe so spoločným cieľom.

Dôležitý v tomto veku je kontakt s inými deťmi, pri ktorom sa učí prosociálnemu správaniu, interpersonálnej komunikácii.

Zrozumiteľné a konkrétne pravidlá poskytujú dieťaťu spoločné prežívanie dňa. Dodržiavanie hodnôt ako napríklad „bezpečie“ alebo „vzájomný rešpekt“ je možné vyjadriť pravidlom: „Spory riešime len slovné, lebo tu v škôlke sa nebijeme.“

M. Vágnerová (1999) tvrdí, že jednou zo základných charakteristík dieťaťa predškolského veku je emocionálne prežívanie charakteristické veľkými výkyvmi. Prijatie a zvnútornenie noriem správania sa prejavuje ku koncu obdobia pocitmi viny pri porušení pravidla. Je to významný medzník autoregulácie, dieťa dokáže zhodnotiť samo seba.

Schopnosť spolupracovať, kooperovať je potrebné rozvíjať už od najútlejšieho veku a materská škola má v tejto oblasti nezastupiteľné miesto.

Uplatňovanie inovatívnych metód, stratégií s dôrazom na hru, ako aj využitie rozprávok a príbehov má výrazný vplyv na socializáciu (kooperáciu) detí aj každodenné obohatenie edukačnej činnosti.

Vhodné je realizovať s deťmi **interaktívne hry** ako významný prostriedok utvárania a rozvoja interpersonálnych kompetencií (sociálneho kontaktu medzi deťmi navzájom).

Interaktívne hry sú náročné na sústredenie a stimulujú u detí vcítenie sa do rôznych situácií: napríklad kladením otázok (Čo by si urobil, keby si sa dozvedel, že tvoj kamarát má dnes narodeniny? Ako by si rozveselil kamaráta, keby bol smutný?...).

Sociálne zručnosti, vzájomnú dôveru, spoluprácu, zodpovednosť za spoločný cieľ deti získavajú v edukačných hrách (napr. v hre na vlak sa deti pohybujú v priestore so zavretými očami, striedajú sa v úlohe vagóna a rušňovodiča). Učiteľka vedie s deťmi

dialóg. (Ako sa ti páčila hra? Aké je to pohybovať sa so zavretými očami? Bol si radšej vagónom alebo rušňovodičom?)

Úspešnosť výchovno-vzdelávacej práce podmieňuje používanie metód, organizačných foriem a prostriedkov, ktoré učiteľka uplatňuje na základe poznania individuálnych osobitostí dieťaťa.

1.4 Metodické postupy a námety edukačných hier a aktivít

V období predškolského veku nastáva prudký vývin reči a jej kvalitatívne i kvantitatívne zdokonaľovanie. Viacerí autori hodnotia toto obdobie ako štádium komunikačnej reči a tzv. intelektualizácie reči. Náročné myšlienkové operácie a rozširovanie slovnej zásoby neprebíha bez vývinových ťažkostí v reči.

V predmetnej stati je venovaná pozornosť stimulácii rozvoja reči u detí v predškolskom veku a zostaveniu súboru edukačných aktivít, hádaniek a hier s cieľným pôsobením, ako variovať edukačný proces a formulovať výchovno-vzdelávacie ciele zamerané na rozvoj emocionality, interpersonálnych a komunikatívnych kompetencií u detí v predškolskom veku.

Súbor aktivít je zameraný na obohatenie vzdelávacích postupov uplatňovaných v materských školách. Tematicky je zakomponovaný do prostredia (pralesa) Afriky s exotickými zvieratami. Cieľom aktivít je stimulácia kooperácie, prosociálnosti, uvedomenia si postavenia dieťaťa v skupine.

V hrách majú deti vytvorený priestor na rozvoj komunikatívnych, sociálnych kompetencií. Jednotlivé aktivity (stretnutia) sa môžu realizovať v rámci tematického celku – exotické zvieratá, ZOO, ale aj počas celého školského roka ako súčasť denných organizačných foriem pre 5- až 6-ročné deti.

1.4.1 Súbor hier na rozvoj emocionality, interpersonálnych a komunikatívnych kompetencií u 5- až 6-ročných detí

Edukačná aktivita: **Opice a mláďatá**

Tematický okruh: Ja som.

Výkonový štandard: tešiť sa zo spontánnych a riadených pohybových aktivít.

Obsahový štandard: rovnováha.

Cieľ: napodobniť predvádzané pohyby tela.

Vek: 5- až 6-ročné deti.

Pomôcky: maňuška opička, obrázok mláďatka.

Motivačný kontext: Učiteľka rozvinie s deťmi dialóg o zvieratách žijúcich v Afrike prostredníctvom maňušky (opičky). Na koberec položí obrázok opičieho mláďatka. Deti sa

zahrajú na opice mamičky a opice otcov. Spoločne napodobňujú činnosti opičej rodinky (oddychujú – ľah na chrbát, prenášanie mláďatka – napodobniť uchopením rukou mláďa a priložiť k hrudníku, malé opičky sa rady nesú na chrbte svojich rodičov – vzpor kľačmo, povožia mláďatko, aby nespadlo).

Deti si môžu vymýšľať aj iné pohyby (poskoky, skákanie zo stromu...).

Zvieratá v Afrike

„Sme na veľkej trávinatej ploche, všade je husto nasiata dlhá ostrá tráva. Zrazu počuť dupot koní. To beží stádo antilop (päťami bubnujeme po zemi). Z pralesa počuť hluk. To kričia opice. Skáču, váľajú sa, a keď sa nahnevajú, tak bubnujú rukami na prsia (napodobňujeme bubnovanie päťami do prs). V Afrike však býva aj úplné ticho. A vtom počuť, ako šelmy zľahka našľapujú a sledujú svoju korisť (rukami potichu našľapujeme na koberec). Najväčšou šelmou z nich je kráľ zvierat – lev. Niekedy spí pod stromom, občas vstane, zareve, zazíva, natiahne si chrbát a potom sa ide poprechádzať. Ale vtom počuť veľký hluk. To prichádzajú slony. Majú veľké uši, dlhý chobot, ktorým zbierajú trávu, lístie (rukami znázornia sloní chobot). V Afrike však žije aj zviera, ktoré má najdlhší krk na svete, a to je žirafa (v stojí so zodvihnutými rukami napodobníme žirafu). Z diaľky sa ozýva dupot kopýt. To sa blížia zebry. Aj ony zostanú stáť pred hrochom a udivene sa pozerajú, čo je to za zviera (deti otáčajú hlavou doprava, doľava). Žije tu aj jeden vták, ktorý nevie lietať, ale vie dobre behať. Je to pštros (deti pobejú s rukami v bok). Zrazu sa všetko utíši. Slnko pomaly klesá k obzoru a niektoré zvieratká sa ukladajú spolu s ním spať. Len nočné šelmy začínajú pod rúškom noci striehnúť na neopatrnú korisť (ľahneme si na koberec a chvíľu relaxujeme).

(Duchovičová, J., Lazíková, A. Rozvoj osobnosti dieťaťa a profesionalita učiteľky v materskej škole, IRIS, 2008)

Edukačná aktivita: Ako cvičili zvieratká

Tematický okruh: Ja som.

Obsahový štandard: pravidlá, rešpektovanie a spolupráca.

Výkonový štandard: dodržiavať zvolené pravidlá, spolupracovať, rešpektovať ostatných.

Cieľ: pohotovo reagovať na slovné pokyny.

Vek: 5- až 6-ročné deti.

Pomôcky: obrázky zvierat na stuhe.

Postup: Deti sú organizované v kruhu a napodobňujú zvieratko na základe slovnej inštrukcie učiteľky (obmena – dieťaťa).

Deti napodobňujú zvieratká:

žirafa – deti v stojí vzpažia ruky.

slon – deti sú v stoj rozkročmo, hlboký predklon a pohybom ruky znázornia chobot slona.

opica – deti rôznymi poskokmi napodobnia opicu.

Obmena: Kto sa pomýli, ide do stredu a stáva sa moderátorom.

Hra: Prečo je prales smutný?

Tematický okruh: Príroda.

Obsahový štandard : ochrannárske postoje k prírode.

Výkonový štandard: prejavovať vzťah a ochrannárske postoje k prírodnému prostrediu.

Cieľ: podnecovanie tvorivého sebvýjadrenia v súvislosti s ochranou prírodného prostredia.

Vek: 5- až 6-ročné deti.

Pomôcky: obrázky zvierat z Afriky, glóbus, obrázky rastlín.

Postup: Učiteľka porozpráva deťom rozprávku o jednom veľkom lese v Afrike a veľmi starom lese, ktorý sa volá prales. V pralese rastie najviac rastlín a stromov na svete, ktorých plody poznáme, pretože aj my si na nich pochutnávame. Deti vymenujú (banány, ananás...). V pralese žijú aj zvieratká (opice, tigre, papagáje, hady, slony). Ľudia (černosi) a zvieratká si tu šťastne žili. Čo by to bolo ale za rozprávku, keby sa v nej niečo nestalo. A veru sa stalo. Do Afriky prišli ľudia, začali vypaľovať pralesy, rúbať v ňom stromy. Všetci černoškovia, pralesné zvieratká veľmi zosmutneli a rastlinky sklonili hlavy k zemi, lebo sa na tú hrôzu nemohli pozerieť. Z pralesa ubúdalo a ubúdalo, až zostala iba polovička (učiteľka ukáže na glóbuse). Teraz už vieme, kto mu ubližuje. Ako v každej rozprávke musí prísť záchranca.

Čo si myslíte, kto zachraňoval prales? Ako ľudia zachraňovali prales? (veľa o pralesoch písali do novín, natáčali filmy, aby vedelo o zomierajúcich pralesoch viac ľudí).

My bývame od pralesov ďaleko, ale existuje niekoľko spôsobov, ako im môžeme na diaľku pomôcť. Čo myslíte ako? (deti prezentujú názory, myšlienky)

Obmena: O čom sa zvieratká z pralesa rozprávali?

Učiteľka pripraví pre deti obrázky zvierat (opica, slon, žirafa, lev).

Úlohou detí je uložiť obrázky zvierat vedľa seba a vo dvojici vymyslieť príbeh o zvieratkách. Učiteľka v motivačnom kontexte uvedie deti do hry otázkami. (Např.: O čom sa zvieratká rozprávali? Prečo sú zvieratá v pralese smutné – veselé?)

Hra: Skúsme byť zvieratkom z Afriky

Tematický okruh: Ja som.

Obsahový štandard: zmysluplnosť rečového prejavu.

Výkonový štandard: uplatniť aktívnu slovnú zásobu vzhľadom na obsahový kontext.

Cieľ: tvorenie čo najväčšieho množstva nápadov, rozprávanie o svojich pocitoch, zážitkoch, dojmach z príbehu.

Vek: 5- až 6-ročné deti.

Pomôcky: obrázky zvierat a rastlín, nástenka.

Postup: Učiteľka porozpráva deťom príbeh. Každé dieťa si vyberie jedno zvieratko z príbehu. Taktiež to môže byť rastlina, strom... Učiteľka povie deťom, aby si predstavili, že sú zvieratkom z obrázka. (Čo by asi povedali zlým ľuďom, keby vedeli rozprávať?) Učiteľka môže myšlienky zaznamenávať a umiestniť ich na zhotovenú nástenku k danej téme.

Obmena hry: Sme v krajine, kde sa všetko začína na P. Je tu prales, ešte veľa vecí, zvierat a rastlín s menami na P. V pralese žijú zvieratá tiež s menami na P. Vymýšľame, ako by sa mohli zvieratká volať.

Edukačná aktivita: **Slon**

Tematický okruh: Ja som.

Obsahový štandard: komunikácia emócií.

Výkonový štandard: nadviazať verbálny a neverbálny kontakt s inými deťmi.

Cieľ: uplatniť aktívnu slovnú zásobu v navodenom dialógu.

Vek: 5- až 6-ročné deti.

Pomôcky: hračka slona.

Postup: V savanách v Afrike žije veľké zviera so štyrmi nohami a dvoma ušami a veľkým nosom, má obrovské telo. Deti uhádnu hádanku učiteľky a na základe hračky opisujú vzhľad zvieraťa. Nakoniec vedieme diskusiu o tom, podľa čoho by bolo možné spoznať, o aké zviera ide, a ktoré informácie nám pri určovaní zvieraťa napomohli. Ako sa zdravia slony? (podajú si choboty – deti znázornia pohybom)

Edukačná aktivita: **Smutný lev**

Tematický okruh: Ľudia.

Obsahový štandard: otvorená komunikácia.

Výkonový štandard: komunikovať otvorene bez bariér a predsudkov.

Cieľ: prezentovať (formulovať) myšlienky o kamarátstve.

Vek: 5- až 6-ročné deti.

Pomôcky: maňuška leva.

Postup: Lev (maňuška) deťom rozpráva o svojich priateľoch. Učiteľka nadviaže s deťmi dialóg (význam slova kamarát). Kamaráti nás môžu robiť veselými, usmiateymi, ale môžu byť príčinou nášho smútku, hnevu, zlosti.

Dve malé levíčatá sa hrajú. Príbehne k nim malý levík a chce sa s nimi tiež hrať. Lenže malé levice ho odmietajú, preto je smutný... Čo by ste poradili malému levíkovi? Deti vymýšľajú návrhy.

Obmena: Deti prezentujú myšlienky o kamarátstve a zdôvodňujú ich v navodenom dialógu.

Kto je kamarát a čo všetko dokáže urobiť pre nás ozajstný kamarát?

Čo by si podaroval svojmu kamarátovi?

Ako sa k nám správa kamarát?

Ktoré vlastnosti sa ti páčia na kamarátovi?

Koho by si nechcel za kamaráta? (napr. toho, kto kritizuje všetkých vašich kamarátov, vyhráža sa vám, že ak sa s nimi neprestanete kamarátiť, nebude sa s vami hrať ani rozprávať a nepožičia vám hračky).

Na záver si deti spoločne prednesú báseň:

Kamarát

Kamarát, kamarát, to je ten,

koho mám rád.

Pomôžem mu, poradím,

po vlásokoch ho pohladím.

Edukačná aktivita: **Žirafa**

Tematický okruh: Ja som.

Obsahový štandard: zmysluplnosť rečového prejavu.

Výkonový štandard: uplatniť aktívnu slovnú zásobu vzhľadom na obsahový kontext.

Cieľ: sústrediť sa na príbeh a podieľať sa na jeho dotvorení.

Vek: 5- až 6-ročné deti.

Pomôcky: obrázky zvierat, stavebnica Lego, pastelky, výkresy.

Postup: Deti sedia v kruhu. Učiteľka začne rozprávať príbeh.

Započúvame sa do príbehu a skúsime vymyslieť koniec. V krajine horúceho slnka, žltého piesku a pestrofarebných kvetov žila žirafa. Veľmi rada sa hrávala so všetkými zvieratkami z pralesa. Jedného dňa však... (deti pokračujú v rozprávaní).

Raz ráno sa žirafa zobudila a veľmi sa potešila... (deti pokračujú).

A najväčšiu radosť mala zo všetkých zvieratiek z pralesa, ktoré ju prišli navštíviť.

Aké prekvapenie zvieratká žirafe priniesli?

Deti participujú na kolektívnom rozhovore, preberajú iniciatívu v pokračovaní zadanej otázky.

Ľubovoľné zvieratko si deti môžu nakresliť, poskladať z Lega podľa návodu.

Edukačná aktivita: **Pštros**

Tematický okruh: Ja som.

Obsahový štandard: zmysluplnosť rečového prejavu.

Výkonový štandard: uplatniť aktívnu slovnú zásobu vzhľadom na obsahový kontext.

Cieľ: prejaviť slovnú a obsahovú tvorivosť, uplatniť fantáziu pri dotváraní textu.

Vek: 5- až 6-ročné deti.

Pomôcky: obrázok k príbehu, výkresy, farby, štetce.

Postup: Započúvame sa do príbehu a skúsime dorozprávať jeho koniec. Na savane porastenej hustou trávou žil pštros, ktorému sa znepáčilo, že musí neustále len utekať. Zasnívane pozeral na oblohu a tajne závidel všetkým, ktorí mohli lietať. Aj on mal perie, ba aj krídla, ale lietať nevedel. Jeho túžba bola však taká veľká, že sa rozhodol, že i napriek všetkým prekážkam lietať bude. Nedbajúc na to, že má veľké telo, mohutné nohy a malé krídla chcel lietať, a tak jedného dňa...

Obmena:

Pštros sa nakoniec lietať nenaučil, ale predstavte si, že jedného dňa našiel lietajúci čarovný koberec, sadol si naň a potom sa to stalo... Vyzveme deti, aby každý vymyslel príbeh, ktorý počas letu zažil. Z príbehov vytvoríme a namaľujeme spoločný obraz.

(Duchovičová, J., Lazíková, A. Rozvoj osobnosti dieťaťa a profesionalita učiteľky v materskej škole, IRIS, 2008)

Edukačná aktivita: **Kráľ levov**

Tematický okruh: Ľudia.

Obsahový štandard: riešenie konfliktov.

Výkonový štandard: nenásilne riešiť konflikt s iným dieťaťom, dohodnúť sa na kompromise.

Cieľ: spoznávať príčiny konfliktov, prejavíť spoluprácu v skupine pri výtvarnom zobrazení.

Vek: 5- až 6-ročné deti.

Pomôcky: svorka levov – fotodokumentácia.

Postup: Vo veľkom pralese v Afrike žilo veľa levov. Často sa medzi sebou hádali. Veľký kráľ zvierat lev si dal zavolať všetky zvieratá z lesa. Povedal im, že ich každý deň pozoruje, a požiadal ich, aby sa udobrili a viac sa nehádali. Učiteľka nadviaže s deťmi dialóg. Prečo sa medzi sebou najčastejšie hádate?

Deti rozprávajú o konfliktných situáciách v triede a vysvetlia, ako ich riešili.

Čo by ste poradili zvieratkám?

Prečo sa najčastejšie hádaš s kamarátom?

Čo kto urobil?

Čo kto povedal?

Ako sa cítia?

Ako môžeme konflikt vyriešiť?

Deti uvažujú o možnostiach, ako takú situáciu riešiť. Aktívne vyjadrujú riešenia, všetky nápady prijímame ako zaujímavé a tvorivé. Potom sa porozprávame o tom, ktoré riešenia používajú v podobných situáciách.

Edukačná aktivita: **Slony a levy**

Tematický okruh: Ľudia.

Obsahový štandard: akceptácia názorovej odlišnosti.

Výkonový štandard: prijať v rozhovore s inými deťmi názorovú odlišnosť, prijateľným spôsobom obhajovať svoje názory.

Cieľ: zdôvodniť (analyzovať) dôležitosť pravidiel a obmedzení, vytvoriť pravidlá spolunažívania v kolektíve.

Vek: 5- až 6-ročné deti.

Pomôcky: papierové slony a levy – plošné bábky.

Postup: V africkej krajine žili slony a levy. Kráľ levov mal vo svojej svorke levy, ktoré sa slušne správali, lebo mali presne stanovené pravidlá. Slony sa rozhodli, že každý si bude robiť, čo len chce.

Učiteľka kladie deťom otázky:

Ktoré zvieratká si spokojne žili? (levy alebo slony)

Prečo sú pravidlá dôležité?

Cieľom pravidiel je, aby sa každý z nás cítil dobre a bezpečne. Spoločne vytvoríme pravidlá, ktoré budú platiť v našej triede.

Na tvorbe pravidiel sa podieľajú všetky deti. Navrhujú riešenia a učiteľka usmerňuje deti k pozitívnej orientácii. Pravidlo učiteľka postupne zapisuje veľkými tlačenými písmenami na papier, spoločne ho číta spolu s deťmi a umiestnia ho v triede.

Príklad: Keď niekto rozpráva, počúvame ho a pozeráme na neho (kamaráta počúvam očkami, uškami a srdiečkom).

Hra: **Zebra a lev**

Cieľ: rozvoj tvorivého vyjadrovania vo verbálnej a neverbálnej rovine.

Vek: 5- až 6-ročné deti.

Pomôcky: maska leva.

Postup: Vytvoríme priestor, aby deti pomocou rôznych materiálov (kocky, paličky, varešky) napodobnili dupot kopýt podľa rozprávaneho príbehu.

Po trávinatej savane v žiare afrického slnka putovalo stádo zebier. Sem-tam si odhryzli chutné stebľa trávy a pomalým tempom sa presúvali po širej pláni. Silná žiara slnka bola dôvodom ich zväčšujúceho sa smädu. Stádo zrýchlilo, aby sa čo najrýchlejšie dostalo k rieke plnej osviežujúcej vody. Zrazu všetko stíchlo. Stádo ostalo stáť ako skamenené. Len občas nejaké nervózne čakajúce zviera slabo zaffkalo. Spoza skupiny stromov sa vynorila svorka hladných levov. Stádo sa rýchlo rozbehlo, snažiac sa uniknúť hladnej svorke. Podarilo sa. Levy to vzdali a zebry sa úspešne dostali k rieke. Napili sa a začali sa brodiť na druhý breh. Šli opatrne a pomaly, aby ich nestrhol silný prúd rieky. Keď všetky prešli, znovu sa dali do rýchleho klusu. Ich dupot sa pomaly strácal v diaľke, až celkom zanikol.

Každý z účastníkov pantomimicky znázorní, čo ho na tomto stretnutí najviac zaujalo. Ostatní hádajú, čo to bolo. Po vystriedaní všetkých sa rozlúčime.

(Duchovičová, J., Lazíková, A. Rozvoj osobnosti dieťaťa a profesionalita učiteľky v materskej škole, IRIS, 2008)

Hra: **Na hádankového kráľa**

Najobľúbenejšie medzi deťmi sú hádanky o zvieratách.

Cieľ: uhádnuť hádanku s využitím poznatkov o zvieratách.

Vek: 5- až 6-ročné deti.

Pomôcky: kartičky s obrázkami zvierat, kráľovská koruna (kirigami).

Poznámka (smerom k deťom): Každú hádanku si vypočujeme viackrát a naozaj sa pousilujeme uhádnuť ju. Poznáš aj inú hádanku? Povedz ju kamarátom. Hádankovým kráľom sa stáva ten, kto pozná najviac hádaniek.

Deti, ktoré hádanky nevymýšľajú, môžu napodobňovať pohyby zvierat z hádanky, zaspievať pieseň, povedať báseň, príbeh a pod.

Na nohách nosieva obuté plutvičky.

Vyskočí z kameňa a čľup do vodičky.

(Žaba)

Na hlave čiapočka červenej farby.

Do stromu klopká a zobká si larvy.

(Ďateľ)

Ušká má dlhé a chvostík má krátky,

celý je ušitý z chlpacej látky.

(Zajac)

Stočená na pničku rada sa vyhrieva

a sivá myšička bude jej večera.

(Had)

Cez deň si v úkryte tichučko počká,

v noci von vyletí, svietia jej očka.

(Sova)

Chlpáč je ozrutný v tom našom lese,

včielkam med ukradol, domov ho nesie.

(Medveď)

Stovkami ihličiek posiaty kabátik,
nesie si ovocie – nič sa mu nestratí.
(Jež)

Bystrými očkami díva sa z výšky,
ostrými zúbkami obhrýza šišky.
(Veverička)

Deti hádajú zviera na základe opisu.
Ako sa volá najväčšia pralesná nezbednica?
(Opica)

Farebný vták, veľký zobák, po pralese poletuje a po každom opakuje?
(Papagáj)

Kto v pralese ešte žije, čo sa u nás vyskytuje? Dobrá každá rada, keď stretnete....
(Hada)

Štyri nohy, veľké zuby, na tele má veľké pruhy. Je to šelma, tomu ver, kto iný než.....
(Tiger)

Obmena: Je to pravda ?

Deti môžu vymyslieť nezmyselné vety (alebo ich môžu opravovať):

Opica lieta v povetrí.

Papagáj pláva v rieke.

Had beží cez prales.

Uvedené rozprávky, príbehy, edukačné aktivity a hry sú zamerané na asertívne a prosociálne správanie, zdravý emočný a sociálny rozvoj detí.

Prostredníctvom navrhnutých rozprávok a hier si deti rozvíjajú komunikatívne kompetencie (vyjadrovacie schopnosti). Učia sa prezentovať vlastný názor, hodnotiť konanie postáv (prečo tak postava konala, aké vlastnosti jej chýbali). Zároveň sa učia zaujať postoj, hľadať dobro a zlo, hľadať tiež rozdielne – spoločné.

2 Rozprávky ako prostriedok poznávania – environmentálna výchova

Moderné rozprávky a príbehy stvárnajú nové netradičné námety a deje charakteristické pre súčasnosť. Deti sa stretávajú v rozprávkach a príbehoch s témami z najrozličnejších častí ľudského života aj so zobrazením vzťahu človeka k prírode, človeka k človeku.

Učiteľka výberom literárnych diel ovplyvňuje vývin osobnosti dieťaťa aj v oblasti environmentálnej výchovy. Primeraným spôsobom literárne dielo sprístupňuje, citovo ním na deti pôsobí a odovzdáva im výklad informácií, ktoré príbeh prináša.

Na druhej strane učiteľka umocňuje pocity pri vnímaní prírody výberom textu alebo ilustráciami kníh. Prostredníctvom umeleckého slova vytvára estetické zážitky, citový vzťah k prírode, k okoliu, tvorí etické normy a hodnoty.

Literatúra v súvislosti s environmentálnou výchovou aktivizuje deti k tvorivému prístupu v starostlivosti o životné prostredie, je zdrojom nápadov na riešenie určitých problémov. Rozvíja fantáziu a predstavivosť dieťaťa, čo mu umožňuje vidieť veci a udalosti v nových súvislostiach a motivuje ho k tvorbe najoriginálnejších nápadov a návrhov.

Environmentálna výchova ako prierezová téma štátneho vzdelávacieho programu je implementovaná do obsahu školského vzdelávacieho programu. Prelína sa vo všetkých tematických okruhoch (Ja som, Ľudia, Príroda, Kultúra) a vzdelávacích oblastiach (perceptuálno-motorickej, kognitívnej, sociálno-emocionálnej).

Cieľom environmentálnej výchovy je rozvíjať osobnosť dieťaťa tak, aby na elementárnej úrovni chápalo a hodnotilo vzťahy medzi ním a životným prostredím, aby chápalo potrebu ochrany životného prostredia, aby získavalo pozitívne postoje k ochrane a tvorbe životného prostredia.

Učiteľka environmentálnu výchovu realizuje cielene a systematicky ako krátkodobé aj dlhodobé projekty počas školského roka. Pri realizácii aktivít s environmentálnymi prvkami každú činnosť vhodne motivuje rozprávkami a príbehmi, a tak vzbudzuje u detí pozitívne naladenie pre činnosť s rešpektovaním ich vekových a individuálnych zvláštností. Získavanie praktických skúseností realizuje priamo v kontakte s prírodou.

Školský dvor umožňuje deťom bezprostredný styk s prírodou, dáva priestor na realizáciu úloh zameraných na rozvoj vnútornej motivácie, čo vedie aj k ochrane prírodného prostredia.

2.1 Praktické námety na činnosť – enviroprojekt

Enviroprojekt je rozdelený na 4 obsahové celky.

- A. Výskum prírody – umenie sa dívať
- B. Sledovanie stavu prírodného prostredia
- C. Spoločné životné prostredie – zodpovedné ľudské konanie
- D. Ako plánovať spolužitie ľudí s prírodou v našom meste

Každá časť projektu obsahuje úlohy, rozprávky a príbehy zodpovedajúce danej téme a konkrétne aktivity umožňujúce realizovať zážitkové učenie.

A. Výskum prírody – umenie sa dívať

Zámer: Rozvíjať kladný vzťah k životnému prostrediu.

Tematický okruh: Príroda, sociálno-emocionálna oblasť.

Obsahový štandard: **krásy prírody.**

Výkonový štandard: citlivo vnímať krásu prírody, jej čaro, jedinečnosť a rozprávať pocity, zážitky a dojmy. Vzťah k prírodnému prostrediu stvárať prostredníctvom rôznych umeleckých výrazových prostriedkov.

Cieľ: na základe pozorovania prírodného prostredia utvoriť si emocionálne bohatý vzťah k prírode, pozorovať, slovne opísať a precítiť krásu prírody (vyjadriť svoj názor na tvar stromu, vetiev, listov, kvetov, plodov, krásu jesenného sfarbenia..., krásu kvitnúcich stromov a kríkov..., obdivovať a opísať krásu hmyzu, vtákov, zvierat...).

Pozorovaním krás prírody vstúpuje učiteľka lásku k prírodnému životnému prostrediu. Pozorovanie môže umocniť príbehom, rozprávkou, básňou, prezeraním ilustrácií kníh, albumov, herbárov, ktoré si deti zhotovujú a priebežne dopĺňajú.

Jozef Pavlovič

Nad motýliu krásu niet,

motýľ, to je živý kvet.

Kvitne v lete na lúčke,

rozkvitne aj na rúčke.

Margita Mikušová: **Umenie sa dívať**

Keď ráno prišla pani učiteľka do materskej školy a pozrela z okna, uvidela zelenú lúčku, kde sa chodievala s deťmi hrať.

Až neskôr osvetlilo teplé letné slnko lúčku a pozobúdzalo na nej všetky púpavy. Otvárali svoje žlté kvietky a lúka menila farbu.

Ktosi zvolal: „To je krása! Celá lúčka je zlatá!“

Deti sa rozbehli k oknám. Naozaj. Celá lúčka bola zlatá od množstva kvitnúcich púpav.

„Jedno zlaté slniečko na oblohe a na lúčke sto zlatých slniečok,“ zasmiala sa pani učiteľka.

„Sto zlatých slniečok, to je nádhera,“ volá Lenka. Oči od toľkej krásy nemôže odtrhnúť.

„Kde sa tu všetka tá nádhera vzala?“ pýta sa Janko.

„Bola tu, ale lúčka nám ju ukázala až teraz. Keď sa budeme pozorne dívať, objavíme ďalšie nevídané krásy.“

Objavili ich a odfotili. Detským očkám nič neunikne.

Edukačná aktivita: **Na fotografov**

Cieľ:

1. hľadať a objavovať v blízkom aj vzdialenejšom životnom prostredí, pozorne vnímať krásu a rozmanitosť prírody, jej estetickú hodnotu, opísať pozorované (kvety, stromy, hmyz, vtáky, zvieratá...),
2. pozorovať prírodné javy a deje v prírode v časovom odstupe a zachytiť zmeny na fotografiách.

Vek: 5- až 6-ročné deti.

Pomôcky: fotoaparát – digitálny aj z papiera.

Priebeh: Deti v priebehu celého roka pri hrách v prírode pozorujú a poznávajú jej krásu a rozmanitosť. Vnímajú prírodné javy, deje a ich zmeny počas roka. V spolupráci s učiteľkou tieto zistenia dokumentujú fotografovaním.

Edukačná aktivita: **Na prírodovedcov**

Cieľ:

1. zozbierať 10 druhov rastlín, ktoré môžeme objaviť v okolí MŠ – vytvoriť herbár,
2. vyhľadať živočíchy, ktoré žijú v okolí MŠ – vybrať obrázky zhodných živočíchov,
3. pomenovať známe stromy na školskom dvore – vybrať obrázky zhodných stromov.

Pomôcky: lupy, obrázky živočíchov, obrázky stromov.

Vek: 5- až 6-ročné deti.

Priebeh: Deti v úlohe prírodovedcov objavujú prírodu a zbierajú prírodniny. Pod vedením učiteľky poznávajú a precitujú jej krásu a jedinečnosť. Svoje objavy vyhľadávajú v encyklopédiách, v knihách a zbierajú rôzne informácie.

Edukačné aktivity: **Objavovanie prírody**

Cieľ: objavovať prírodu všetkými zmyslami (hmatom, čuchom, sluchom, zrakom, chuťou).

Priebeh: Učiteľka pripraví aktivity na zmyslové vnímanie a umožní deťom prostredníctvom týchto hier poznávať prírodu všetkými zmyslami, myšlienkami a srdcom.

Videnie hmatom: Deti sedia v prírode v kruhu. Deťom so zavretými očami učiteľka vloží do rúk prírodniny (vetvičku, orech, kamienok, kôru zo stromu, list...), deti prechádzajú prstami po prírodine a majú precítiť, čo je na nej. Potom učiteľka prírodniny položí do prostriedku a deti určujú, ktoré z nich držali. Podobne hmatom so zavretými očami poznávajú priestor okolo seba a vyjadrujú svoje pocity, čo objavili. Vyjadrujú pocity z dotýkania sa s prírodou.

Vnímanie sluchom: Deti priamo v prírode vnímajú jej zvuky a opäť poznávajú ich rôznorodosť. Poznávajú aj zvuky mesta. V triede si ľahnú a vypočujú si ukážky nahrávok: zvuky na križovatke, na lúke, modernú hudbu, hru na bicie, zvuky lesa, zvuky potôčika.

Po vlastnej úvahe sa rozhodnú, kde by chceli odpočívať a presunú sa k obrázkom, ktoré súviseli so zvukovými nahrávkami. Navrhujú mamičke, zvieratám..., kde by sa im najlepšie odpočívalo. Hra zdôrazňuje význam prírody pre oddych človeka aj zvierat.

Vnímanie zrakom: Deti v skupine pozorujú listy rôznych stromov a všimajú si ich tvary. Listy roztriedia podľa tvaru a opäť ich pozorujú. Zistia, že listy z toho istého stromu opäť nie sú rovnaké. Učiteľka poukáže na to, že tak ako ľudia sú rôzni, ani v prírode nenájdeme dva rovnaké kvety, dva rovnaké stromy. Deti sa vnímaním presvedčia o tom, že každý človek, zviera, rastlina je jedinečný, ktorý sa nebude nikdy viac opakovať. Preto je dôležité chrániť každý jeden kus prírody, každú jej časť.

Vnímanie čuchom: Deti priamo v prírode zbierajú prírodniny a presvedčia sa, že každá má svoju vôňu: drevo, mach, šišky, ihličie, kvety. Deti miešajú voňavý koktail a opisujú svoje pocity – príjemná, nepríjemná, horká, kvetová... Podobne v triede učiteľka deťom podá pohár, v ktorom je ukrytá vôňa. Napríklad hríby, zem, ihličie, kvety... Deti so zavretými očami privoňajú a opisujú, čo im vôňa pripomína, kde podobnú vôňu cítili. Môžu vybrať tú, ktorá im je príjemná, vylúčiť nepríjemnú vôňu.

Ochutnávanie: Učiteľka pripraví ochutnávku z prírody (ovocie, zeleninu, šípkový čaj, lipový čaj...). Deti hádajú, čo im učiteľka z prírody ponúkla. Vyjadrujú svoje zážitky a predstavy, ktoré ponúknuté prírodniny v deťoch vyvolali.

Edukačná aktivita: **Naše prírodné prostredie**

Cieľ: uplatniť poznatky pri zobrazení prírodného prostredia najbližšieho okolia.

Pomôcky: obrázkový materiál prírodnín.

Vek: 5- až 6-ročné deti.

Priebeh: Deti v priestore triedy zo stavebníc postavlia materskú školu počas hier. Učiteľka im ponúkne obrázkový materiál prírodnín a umožní im vytvoriť prírodné prostredie najbližšieho okolia (okolo postavenej MŠ). Návštevník sa prechádza pomedzi deti a tie mu rozprávajú, čo predstavujú ich výtvyry (stromy, rastliny, kvety, živočíchy...) Táto hra umožní deťom vytvoriť si predstavu umiestnenia jednotlivých prírodnín v priestore. Na základe tejto skúsenosti dokážu svoje poznatky premietnuť do mapy na plochu.

Edukačná aktivita: **Výrobcovia máp**

Cieľ: vytvoriť mapu prírodného prostredia, najbližšieho okolia, postupne obohacovať mapu o byliny, stromy, zvieratá, chrobáky.

Vek: 5- až 6-ročné deti.

Pomôcky: katastrálna mapa načrtnutá učiteľkou.

Priebeh: Učiteľka pripraví na baliacom papieri jednoduchú katastrálnu mapu aj so zobrazením materskej školy. Deti ju obohacujú kresbou, lepením obrázkov, fotografiami, až vytvoria mapu prírodného prostredia – okolia materskej školy.

Edukačná aktivita: **Biotopy**

Cieľ: utriediť si predstavy o prírode a vedieť ich zovšeobecniť.

Pomôcky: obrázky rôznych životných prostredí, obrázky – zvierat, hmyzu, rastlín.

Vek: 5- až 6-ročné deti.

Priebeh: V priestore triedy sú rozmiestnené rôzne životné prostredia. Deti majú obrázky živočíchov a rastlín z prírody. Učiteľka sa s deťmi hrá hádankovú hru. Hádaj, kde žijem: žblnká tam potok, okolo rastie trstie a tráva. Deti sa presúvajú k tomu obrázku, v ktorom životnom prostredí žije ich živočích či rastlina, ktorú majú na obrázku. Svoje rozhodnutia zdôvodňujú.

Edukačná aktivita: **Na pavúka a muchy**

Cieľ: chápať jednotu živočíšneho sveta.

Pomôcky: lano, pavúk a muchy z PVC.

Vek: 5- až 6-ročné deti.

Priebeh: Učiteľka ako pavúk rozprestrie sieť a čaká. Deti – muchy lietajú v priestore. Chytená mucha sedí u pavúka v zámotku. Hra vedie deti k pochopeniu jednoty živočíšneho sveta a približuje deťom potravinový reťazec.

Knihy pre najmenších:
Vladimír Reisel: **Lúka**

*Čomu lúka podobá sa,
keď je samý kvet?
Pozrite sa, aká krásna,
rozprávkový svet!*

*Všetky farby zlietli sa tu
ako na dlani
a pesničky nad ňou pradiú
malé škovrany.*

*Čo nám, deti, odpoviete?
To je známa vec:
keď je v lete lúka v kvete,
je s ňou koberec.*

Výtvarné a pracovné edukačné aktivity

Cieľ: na základe citového prežívania a vzťahu k prírode tematicky kresliť, maľovať, modelovať a konštruovať prírodné prostredie:

- kreslením farebnými kriedami a pastelmi zobraziť farebnosť rozkvitnutej lúky,
- prostredníctvom maľby vyjadriť svoj vzťah k prírode (les, lúka, záhrada, rozkvitnutá lúka),
- maľovať námety z prírody – jesennú krajinu atď.
- zapúšťať farby do navlhčeného podkladu – búrku, dážď, metelica atď.
- zoskupovať, klásť a usporadúvať vedľa seba prírodné materiály,
- ukladať prírodný materiál do zaujímavých vzorov (prírodné plody, listy atď.).

B. Sledovanie stavu prírodného prostredia

Zámer: Uvedomiť si znečisťovanie a poškodzovanie životného prostredia.

Tematický okruh: Príroda, sociálno-emocionálna oblasť.

Obsahový štandard: **hodnotenie prírodného prostredia.**

Výkonový štandard: hodnotiť prírodné prostredie.

Cieľ: upozorňovať na situácie, keď dochádza k poškodeniu blízkeho životného prostredia, vyvodit' dôsledky a riziká ľudskej činnosti pre životné prostredie.

Krista Bendová: **Nezábudky**

Obula som sa a bežala do záhrady. A záhrada bola utešená. Kvitli v nej ruže, klinčeky, sirôtky, ale ja som mala najradšej nezábudky. Také boli belasé ako nebo.

Skočila som k nim, natrhala kyticu a bežala domov. Ale naraz som uvidela krásny kvet. Narcis. Viete, ako vyzerá? Je biely ako sneh, naprostriedku má komín a na konci komína žltý a červený pásik. Tak sa mi zapáčil, že som hneď odhodila nezábudky a odtrhla biely narcis. Povedala som si: „Tento zanesiem mame.“

A keď som už bola pri bráničke, juj, aká krása! Zase iný kvietok.

Veľký, žltý, akoby v tráve sedelo slniečko. To bol tulipán. Odhodila som narcis a odtrhla tulipán – slniečko.

Utekala som, utekala a zakričala na mamu:

„Pozri, mama, aký krásny kvietok ti nesiem!“

Mama sa usmiala, pohladkala ma po hlave, pozrela na kvietok:

„Prečo si nenatrhala nezábudky? Ved' tie máš najradšej.“

„Natrhala som, natrhala, mama. Ale nezábudky som nechala v záhrade, lebo som našla krásny biely narcis.“

„Kdeže je narcis?“ pýta sa mama.

„No aj ten som nechala v záhrade, lebo tulipán je najkrajší.“

Myslela som si, že sa mama bude tešiť, keď má taký krásny kvet. Ale mama sa netešila.

Smutno na mňa pozrela, nepovedala nič. Naraz vyšla do záhrady a priniesla nezábudky aj narcis, ktoré som ja odhodila. Všetky kvety dala do vázy s vodou. A zase nič nepovedala.

Vtedy som ešte nevedela, prečo bola naraz taká smutná. Dnes už viem.

A čo vy, deti, viete to?

Edukačná aktivita: **Naša záhradka**

Cieľ: vyjadriť prijateľným spôsobom výhrady voči správaniu sa iných, hovoriť čo najkonkrétnejšie. Pozorovať, slovné opísať a precítiť krásu prírody.

Vek: 5- až 6-ročné deti.

Pomôcky: kvetinový záhon, kniha.

Priebeh: Deti sedia v časti školského dvora, kde majú pekný výhľad na kvetinový záhon.

Učiteľka číta príbeh – Nezábudky.

Vždy po prečítaní úseku dáva deťom otázky a vedie rozhovor:

- Povedzte, o čom sme čítali?
- V akom prostredí sa odohráva dej?
- Aké postavy vystupujú v príbehu? Vymyslite mu meno.
- Čo by asi povedal odtrhnutý a zahodený kvietok?
- Ako by to asi dopadlo s odtrhnutými kvetmi, keby ich mamička nedala do vázy?
- Zhodnoťte správanie dievčatka z príbehu.
- Čo by ste robili vy, keby ste boli dievčatkom? (zmena príbehu)
- Aký názov by ste vymysleli pre tento príbeh?
- Ako by ste tento príbeh zakončili?

Deti pozorujú a rozprávajú, aké kvety kvitnú na našom záhone, skúmajú ich krásu lupou, opisujú ju. Vyjadrujú, ktorý kvet sa im páči a prečo.

Takéto čítanie s porozumením umožňuje učiteľke obohacovať, meniť text, rozvíjať hodnotiace myslenie u detí a zároveň rozvíjať ich tvorivosť.

Edukačná aktivita: **Opatrné hry**

Cieľ: rozlíšiť medzi hrami, ktoré poškodzujú životné prostredie a ktoré ho nepoškodzujú, uvažovať nad tým, ako prispôbiť svoje správanie počas hier tak, aby nedochádzalo k poškodzovaniu prírodného prostredia.

Vek: 5- až 6-ročné deti.

Pomôcky: fotoaparát, zápisník

Priebeh: Počas celého týždňa učiteľka s deťmi zaznamenáva, aké hry sa hrali počas pobytu vonku v prírode. Spoločne na konci týždňa nad fotografiami a zápisníkom uvažujú, ktoré hry poškodzovali prírodu, ktoré nie. Deti navrhujú, ako prispôbiť svoje správanie počas hier tak, aby nedochádzalo k poškodzovaniu prírodného prostredia.

C. Spoločné životné prostredie – zodpovedné ľudské konanie

Zámer: Aktívne sa starať o životné prostredie, posilniť motiváciu a ochotu pristúpiť k skupinovému výkonu v prospech všetkých. Formovať pocit zodpovednosti.

Tematický okruh: Príroda, sociálno-emocionálna oblasť.

Obsahový štandard: **hodnotenie prírodného prostredia.**

Výkonový štandard: hodnotiť prírodné prostredie.

Cieľ: opísať viditeľné zmeny v životnom prostredí, upozorňovať na situácie, keď dochádza k poškodeniu blízkeho životného prostredia, určiť, čo do prírody nepatrí, rozprávať, ako môže znečisťovanie odpadmi ohroziť život v prírode, vyvodiť dôsledky a riziká ľudskej činnosti pre životné prostredie.

Tematický okruh: Príroda, sociálno-emocionálna oblasť.

Obsahový štandard: **ochranárske postoje k prírode.**

Výkonový štandard: prejavíť ochranárske postoje k prírodnému prostrediu a prakticky uplatniť návyky starostlivosti o prírodu (nezahadzovať odpadky, hrabať lístie atď.).

Cieľ: aktívne ochraňovať prírodu ako dôležitú súčasť životného prostredia:

- podieľať sa na pozitívnych zmenách, ktoré smerujú k podpore ozdravenia prírody,
- prakticky sa starať o kvetinový záhon v školskej záhrade a vyjadriť slovne svoje pocity,
- prakticky sa starať a vyjadrovať svoj pocit zo starostlivosti o kvety v triede.

Učiteľka môže využiť metódy DITOR vo všetkých uvedených edukačných aktivitách.

Rozprávka o zvieratách: **Veľké upratovanie v lesnom jazere**

(Najkrajšie príbehy o zvieratkách. Preklad B. Semonská, Vydavateľstvo JUNIOR, s. r. o., Bratislava)

Čítanie s porozumením

Aký krásny slnečný deň! Vydry sa veselo hrajú v jazere. „Chytaj ma, Cilka!“ kričí Lilka a uháňa cez vodu ako šíp. Cilka za ňou. „Ale ty ma nechytíš!“ Lenže zrazu, čo sa to stalo? Lilka sa prudko zatrepoce a nemôže sa pohnúť z miesta! „Čo ti je, stalo sa ti niečo?“ pýta sa ustrašene Cilka. „O niečo som sa zachytila, nemôžem sa pohnúť,“ kričí Lilka. Už je to jasné – Lilka sa zaplietla do siete a nevládze sa z nej dostať. „Pomôž mi,“ narieka zúfalo. Cilka potiahne šnúru, ale tým sa sieť ešte pevnejšie omotá okolo Lilky. „Sama to nevládnem,“ kričí. „Musia nám prísť na pomoc hraboše a bobry! Tie majú ostré zuby a budú môcť sieť prehryznúť!“

Cilka uháňa cez vodu a o chvíľu zhromaždí všetkých svojich priateľov pripravených pomôcť. Spoločnými silami prehryznú putá a Lilku vyslobodia. Potom celkom vyčerpaní vylezú na breh.

Definujeme problém: Čo vydry Cilka a Lilka zažili pri hre v jazere? Učiteľka sa pýta na pocity detí, ich prežívanie a názory. Čo sa mohlo stať? Ponecháme ich predvídať, vyvodzovať dôsledky.

Lilka sa zrazu začuduje: „Kde sa tu v našom jazere vzalo toľko špiny? Ved' predtým tu boli len leknové kvety a všelijaké vodné rastliny!“

„Voľakto hádže nečistotu do nášho jazera, no my, zvieratká, to nerobíme!“ premýšľa Cilka.

Definujeme problém: Pátranie po vinníkoch, vyjadrenie názorov. Kto znečisťuje lesné jazero? Sú to zvieratká z lesa? Čo sa nepáčilo zvieratám?

„Ludia to robia!“ ozve sa starý múdry bobor. „Ja som ich videl. Prídu sem, hodia čosi do vody a jednoducho si odídu.“

„Mali by sme s tým niečo robiť,“ myslí si Cilka. „Ved' už vôbec nie je príjemné sa tu hrať! Stále musíme dávať pozor, aby sme sa neporanili alebo v niečom sa nezachytili ako pred chvíľou Lilka.“

Informujeme o probléme: Čo hádžu ľudia do jazera? Čo je potrebné spraviť, aby bolo jazero čisté ako predtým? Prečítame si príbeh, ako vyriešili problém zvieratká.

„To je dobrý návrh! Zorganizujeme veľké upratovanie! Zvoláme priateľov a všetku špinu povynášame na breh. Keď ľudia uvidia tú hromadu nečistoty, určite ju odvezú. Alebo myslíte, že ju pohádzu naspäť do vody?“

To si veru nikto nevedel predstaviť. Svoj plán rýchlo predstavili ostatným zvieratkám. Spoločne sa pustili do práce, a dokonca aj kapry, pstruhy, žaby, ropuchy a vodné užovky pomáhali.

Výťahujú z vody jeden kus po druhom. Je tam starý bicykel, pneumatiky, zhrdzavený písací stroj, prázdne plastové fľaše, konzervové plechovky, deravé topánky, staré autíčko a veľa iných vecí. Na brehu sa hromadí celá kopa odpadkov.

„Teraz môžeme dúfať, že ľudia toto všetko skutočne odpracú. Ináč bola celá naša námaha daromná!“ vzdychne si Cilka.

„Určite to urobia,“ verí Lilka. „Ved' keď prídu na prechádzku do lesa, pohľad na tieto smeti by im isto nebol príjemný!“ Čo myslíte, deti, má Lilka pravdu?

Tvoríme riešenie problému: Návrhy konkrétnych činností – brainstorming – ako zlepšiť situáciu v lese pri jazierku. Učiteľka podnecuje deti k produkovaniu originálnych – tvorivých nápadov. Výroky detí nehodnotí, podporuje ich spontánny prejav. Dáva deťom príležitosť, aby mohli samy navrhovať riešenie problému. Ako riešia problémy s odpadkami deti pri návšteve v lese?

Takéto usmerňovanie detí ich má naučiť tvorivo myslieť v prospech ochrany a tvorby životného prostredia.

Oceňujeme, ktorý z nápadov by sme mohli realizovať vyjadrením pozitív aj negatív.

Sledovanie videonahrávky Čistenie Štrbského plesa, kde deti majú možnosť sledovať **realizované navrhnuté riešenie.**

Počas pobytu vonku budú deti sledovať stav najbližšieho prírodného prostredia prostredníctvom zaujímavých edukačných aktivít.

Edukačná aktivita: **Na pátračov – ekológov**

Cieľ: opísať viditeľné zmeny v životnom prostredí, upozorňovať na situácie, keď dochádza k poškodeniu blízkeho životného prostredia.

Vek: 5- až 6-ročné deti.

Pomôcky: digitálny fotoaparát, papierový.

Priebeh: Na vychádzke deti realizujú jednoduché pozorovanie a odpovedajú na otázku: Aké sú veci teraz?

Deti pátrajú a objavujú priamo v životnom prostredí, na školskom dvore, opisujú skutočnosť – negatívne a pozitívne zistenia. Učiteľka ich zistenia zapíše, odfoťí.

Realizácia metódy DITOR

Deti vnímajú prírodu všetkými zmyslami, vyjadrujú svoje pocity, emócie, zážitky.

- **Definujeme problém:** Čo sme objavili na školskom dvore? Učiteľka otázkami podnecuje objavovanie v prírodnom prostredí, ponechá deti voľne bádať, vyšetrovať, skúmať. Deti vyjadrujú svoje zážitky, odpovedajú na otázky, čo spozorovali vo vzťahu k životnému prostrediu. Ponechá hodnotiť estetické aspekty javov – poškodenia, znečistenia atď. Dáva deťom otázky, ako by to malo vyzeráť v porovnaní s tým, ako to je.
- **Informujeme o probléme:** Deti hľadajú podobnosť situácie z príbehu. Tu môže učiteľka zistiť, či sa deti z príbehu poučili. Učiteľka ponechá deti predvídať, vyvodzovať dôsledky, ak by sa nič neurobilo.
- **Tvoríme riešenie problému:** Návrhy konkrétnych činností – brainstorming – ako zlepšiť situáciu na školskom dvore. Čo treba spraviť, aby bol dvor pekný, aby sa všetci dobre cítili. Zistiť, čo všetko by sa mohlo urobiť. Učiteľka dáva deťom príležitosť, aby mohli sami navrhovať zmeny.
- **Oceňujeme a ohodnotíme riešenia:** Vyberú najlepší nápad, ktorý by mohli spoločne realizovať. Vyberajú termín, zostavujú náplň činností, materiálne zabezpečenie – čo budeme potrebovať.
- **Realizujeme navrhnuté riešenia:** Návrh riešenia sa premietne do konkrétneho projektu, kde dáme deťom príležitosť, aby sami uskutočňovali zmeny. Verejnoprospešná práca deti zapája do úpravy školského dvora – hrabanie lístia, zbieranie papierov, deti spolupracujú pri úprave terénu pre hry. Hodnotíme, či sme boli úspešní pri realizácii problémov školského dvora a príčiny úspechu učiteľka pripíše deťom, ich pracovitosti a vytrvalosti.

Osobitnú úlohu zohráva metóda osobného príkladu. Prítomnosť rodičov na brigádach poriadaných materskou školou je silným citovým zážitkom pre deti. Upevňujú sa kladné citové vzťahy všetkých zúčastnených, vzťah k prostrediu aj k výsledkom ľudskej práce.

Edukačné aktivity: **Na park a záhradníka, Na les a horára, Na potápačov, Na jazero a vodníka** (obmeny edukačných aktivít)

Cieľ: určiť, čo do prírody nepatrí, rozprávať, ako môže znečisťovanie odpadmi ohroziť život v prírode.

Vek: 5- až 6-ročné deti.

Pomôcky: obrázkový materiál podľa zvolenej aktivity.

Priebeh: Aktivity realizujeme priamo v prírode alebo v modelovej situácii. Z lana vytvoríme park, les, jazero a deti si určia záhradníka, horára, potápača. Ostatné deti môžu predstavovať akúkoľvek vec, zviera, predmet (môžeme im pomôcť aj obrázkami, ktoré si vyberú) a usadia sa v lese..., v jazere atď. Horár..., vodník chodí po jazere a pýta sa: Čím si? Deti odpovedajú podľa obrázka, ktorý si vybrali na začiatku – topánka, kniha, sumec atď. Slovmi „ty do môjho lesa..., jazera nepatíš“ vyradí tie deti, ktoré znázorňovali, čo do lesa..., jazera nepatí. Spoločne uvažujú, čo do jazera patrí a kde sa mali dostať vyradené predmety, z akého sú materiálu.

Zámerom edukačných aktivít je viesť deti k uvedomeniu si, že dochádza k znečisťovaniu a poškodzovaniu najbližšieho životného prostredia.

Margita Mikušová: **Krtko a smetisko**

Krtko Purko a krtko Durko boli nerozluční priatelia. Aj komôrky mali v zemi hneď vedľa seba, aby sa mohli porozprávať, keď im bude smutno.

Raz sa Durko vybral hrabať k smetisku. Márne ho Purko odhováral, aby tam nešiel, nedal si povedať.

Purko večer klopkal na priateľovu komôrku, ale nič. Ajajaj, zosmutnel Purko.

Celý týždeň čakal priateľa, vyzeral ho na lúčke, klopkal na komôrku, ale márne.

Spomenul si na slová starej krtice: Kto sa vybral hrabať k veľkému smetisku, sa už nikdy nevrátil.

Môj priateľ sa už nikdy nevráti, asi sa aj jemu stalo niečo nedobré.

Krtko Purko sa cítil veľmi osamelý, veď široko-d'aleko na jeho lúčke nijaký krtko nežije.

„Kam sa len mohli všetci podieť?“ spytuje sa Purko vetrička, čo sa preháňa naokolo.

„Prest'ahovali sa od nebezpečného smetiska do zeleného, pokojného lesa. Tam sa im nič nemôže stať,“ zapískal vetriček.

Purko už nechce byť sám a rozhodne sa hľadať les, kde žijú krtkovia.

K večeru, za tmy sa domotá k lesu. Vysoko na strome sedí na konári sova. „Hej, nevieš, či tu bývajú krtky?“ kričí Purko.

„Ja som už krta dávno nevidela!“ odvetí hladná sova.

Purka až zatrasie od strachu. Uteká preč tak rýchlo, ako mu to len jeho krátke nôžky dovoľia.

Celý zadychčaný zastane a zaryje sa do zeme. Zem je mäkká, voňavá a krtko rýchlo zaspí.

Nasledujúce ráno, keď Purko vyliezol na denné svetlo, uvidel pred sebou kôpky zeme, jednu vedľa druhej!

„To sa mi vari sníva!“ teší sa Purko. „Asi som sa dostal do krtieho raja!“

A už sa schádzajú ostatné krty a vítajú ho. Purko sa nemeslo spytuje: „Mohol by som ostať s vami?“

„No pravdaže, môžeš! Si medzi nami srdečne vítaný!“ odpovedajú mu.

Purko je šťastný, že opäť našiel priateľov, ale ešte sa s obavami pýta: „Nie je tu nablízku smetisko?“ Všetci krúčia hlavami, že nie. Krtko Purko je spokojný.

Učiteľka nadviaže na motivačnú rozprávku.

Edukačná aktivita: **V krtkovom kráľovstve**

Cieľ: vyvodiť dôsledky a riziká ľudskej činnosti pre životné prostredie.

Vek: 5- až 6-ročné deti.

Pomôcky: lupy, lopatky.

Priebeh: Deti skúmajú zloženie pôdy z krtinca lupou. Detskými lopatkami oddeľujú jednotlivé častice – kamene, kúsky konárov, časti suchých listov, PVC, kúsky papierov, starú plechovku atď. Odpovedajú na otázku: Čo by sa stalo, keby... ?

Margita Mikušová: **Lúčenie**

V zlatistých jesenných dňoch sa zberajú k odletu bociany. Pripravujú sa na ďalekú cestu do teplých krajov.

Ešte naposledy letia ponad močiar, známe lesy, polia. Práve tam ich spozorovali chlapci. Jeden z nich vystrelil a trafil mladého bociana do pravého krídla. Ranené krídlo veľmi bolelo a mladý bocian nemohol letieť za svojimi druhmi. Keď začal padať, ešte zavolať: „Dovidenia kamaráti. Do teplých krajín už s vami neodletím.“

Našťastie mladý bocian nepadol na zem, ale medzi konáre vysokých stromov, tam sa zachytil.

Chlapci sa dlho potulovali pod stromami. Hľadali raneného bociana. Keď ho nenašli, odišli.

Ranenému bocianovi bolo veľmi smutno. Myslel na mamičku, otecka a sestričku.

Prešlo niekoľko dní, kým sa mu krídlo zahojilo aspoň tak, že mohol ako-tak letieť.

Bolo už neskoro, voda na močiari zamrzala a biely sneh ako páper zakrýval celý kraj. Zoslabnutý bocian do ďalekých teplých krajín už neodletí.

Tu sa príbeh končí a deti rozprávajú pod vedením učiteľky a spoločne dotvárajú príbeh. Polemizujú, vyjadrujú svoje postoje, hodnotia konanie chlapcov a hľadajú riešenie, ako zachrániť mladého bociana.

Margita Mikušová: **Smutná lúčka**

Keď v zime napadol sneh, zakryl celú krajinu. Pod bielou perinou spali stromy, chrobáky, niektoré zvieratká, zaspala tráva a semienka kvetín. Zaspala aj medvedia rodina. Až jarné slniečko svojimi lúčmi zobudilo voňavú a hlučnú jar.

Zvonivo spievali vtáci, jarné potôčiky zurčali pod stromami. Teplý vietor sa preháňal vo výšinách.

Na slnkom zaliatu lúčku vyviedla medvedica svoje maličké medved'atá. Musia zistiť, či sa už naozaj začína v lese jar. Aké veľké a nemilé bolo ich prekvapenie. Uprostred lúčky, kde sa hrávali a šantili, počas zimy vyrástla veľká kopa odpadkov. Odpadky dusili zem, nedovolili kvietkom, aby sa zobudili, vyrástli a rozkvitli. Chrobáčky ostali uväznené pod hrbou odpadu a nikdy už neuvidia jarné slniečko. Celá lúčka smútila. Smútila aj medvedica s medved'atami, keď museli opustiť svoje obľúbené miestečko. Kvôli odpadkom tu už nie je pre nich miesta.

Učiteľka nadviaže na motivačnú rozprávku.

Edukačná aktivita: **Spoločné životné prostredie**

Cieľ: definovať únosnosť životného prostredia – viesť k pochopeniu, že strata prirodzeného prostredia negatívne ovplyvňuje všetkých.

Vek: 5- až 6-ročné deti.

Pomôcky: odpadky pripravené učiteľkou, lano.

Priebeh: Z lana deti vytvoria lesnú lúčku. Stotožnia sa so svojou predstavou, čo by chceli predstavovať (prípadne pomôžeme deťom obrázkami – biotop lúky). Postavia sa do priestoru lúčky, kde chcú žiť, a hovoria, čo predstavujú. Presvedčia sa, že život na lúke je veľmi pestrý a krásny. Kvitne tam množstvo voňavých kvetov, žije mnoho chrobáčikov, spievajú vtáky. Bez vtákov a ich spevu by im bolo smutno, stromy im dávajú tieň.

Na pokyn deti opustia lúčku. Učiteľka s pomocníkmi na ňu nasype odpadky, ktoré vyprodukovali ľudia.

Deti sa opäť majú vrátiť na svoje miesto, ale zistia, že tam, kde žili predtým, už nie je pre ne miesto.

S učiteľkou diskutujú o probléme, ako sa cítila medvedia rodinka pri strate svojho životného prostredia, ako sa cítili kvietky atď. – strata prirodzeného prostredia negatívne ovplyvnila všetkých.

Edukačná aktivita: **Čo s odpadom**

Cieľ: navrhnúť, ako znížiť množstvo odpadu (triediť, spaľovať, iné využitie...).

Vek: 5- až 6-ročné deti.

Pomôcky: odpad z rôzneho materiálu.

Priebeh: Deti sa presvedčia, čo skrýva odpadkový kôš v našej triede. Pomenujú odpad, určia, z akého materiálu bol vyrobený, hovoria o vlastnostiach materiálu. Produkujú nápady, ako znížiť množstvo odpadu. Navrhujú ďalšie možnosti, ako ďalej využiť niektorý odpad.

Edukačná aktivita: **Chránime, preto triedime**

Cieľ: triediť odpad do príslušných označených nádob, vrecúšok, podieľať sa na pozitívnych zmenách, ktoré smerujú k podpore ozdravenia prírody.

Vek: 5- až 6-ročné deti.

Pomôcky: skutočné predmety z rôznych materiálov, obrázkový materiál, zberné vrecká z PVC, označené nádoby (škatule).

Priebeh: Učiteľka si pripraví veľké zberné vrecká z PVC v štyroch farbách a označené nádoby v štyroch farbách. Po motivačnej básničke deti triedia skutočné predmety z rôznych materiálov do veľkých zberných vriec z PVC. Ďalej v skupinách triedia obrázky s predmetmi rôzneho materiálu do označených nádob.

Margita Mikušová: **Chránime, preto triedime**

Štyri nádoby tu stoja, deti,
a pýtajú si od nás smeti.

Zelený kontajner s vrchnákom
môžete dohora naplniť sklom.

Žltý kontajner nás víta
a plasty si od nás pýta.

Modrý kontajner papier ukrýva,
staré noviny v sebe rád skrýva.

Sivý kontajner má rád kovové obaly.
Už vieš, kde čo patrí? Už nie sme malí.

Margita Mikušová: **Jesenné upratovanie**

Po návrate z mesta veвериčka stretla zajačiky a rozprávala im, čo videla.

„Všetci ľudia na jar upratovali okolo svojho domu. Zametali, hrabali trávnik, zbierali papiere na chodníku. A všade bolo odrazu krajšie a čistejšie. To sa mi páčilo.“

„Aj ja som si všimla, že na jeseň je na našej lúčke veľký neporiadok.“ Sťažovala sa mama zajkula. „Vetrisko sa preháňa hore, dole, roznáša opadané listie. Čo s tým urobíme?“

„My si urobíme jesenné upratovanie,“ prišla s návrhom veverička.

V jeseni zvieratká celý deň upratovali svoju lúčku. Hrabali, zametali napadané listie a dávali ho na kopy. Vetrík šibal im nedal pokoja a kopy znova rozfúkal. Farebné opadané listy unášal do výšky. Zvieratká sa poletujúce listy snažili chytiť do vreca, ale márna bola ich námaha. Vetrík sa len smial a fúkal d'alej. Večer, keď išli unavené zvieratká spať, bol na lúčke rovnaký neporiadok ako ráno.

Edukačná aktivita: **Čo s prírodným odpadom**

Cieľ: navrhnuť, ako znížiť množstvo prírodného odpadu.

Vek: 5- až 6-ročné deti.

Priebeh: Presvedčiť sa pokusom, že prírodný odpad (tráva, listy, konáre) sa časom stane súčasťou prírodného prostredia a pomáha mu (kompostovisko). Učiteľka spolu s deťmi zakope dve staré ponožky s odpadom biologickým a vyrobeným ľuďmi. V priebehu školského roka sa presvedčia, čo sa s ním stane. Navštívia záhradkára a presvedčia sa, že prírodný odpad sa mení na výživnú zeminu.

Margita Mikušová: **Strom**

Bol krásny letný deň. Slniečko zohrievalo konáre stromov a vetrík ich len ľahulinko kolísal. Veselé štebotanie vtákov razom utíchlo, keď sa lesom rozniesol hukot píl a údery sekier. To lesní robotníci stínajú stromy.

Šum lístia nesie túto smutnú správu celým lesom.

„Čo sa to deje?“ pýta sa mohutná borovica. Dnes ráno jej na kôru namalovali červený znak. Smutne a hrdo stojí a z výšky hľadá na skupinu detí, čo obdivujú jej mohutnú vysokú korunu.

Deti štebocú a zbierajú jej veľké šišky plné semien. V lesnej škôlke ich zasadia a vyrastú z nich rovnako krásne borovice. Rukami hľadajú jej rozvrásnenú kôru. Cítia silu, čo prúdi v jej kmeni.

„Prečo je naša borovica označená červenou farbou?“ pýtajú sa horára.

„To znamená, že aj ju môžu vypíliť,“ odpovedá starý horár.

Tu sa príbeh končí a deti pod vedením učiteľky ho dotvárajú. Hovoria o význame lesa pre ľudí aj zvieratá.

Edukačná aktivita: **Ako rastie strom**

Cieľ: sebvýjadrenie pohybom a slovami.

Vek: 5- až 6-ročné deti.

Priebeh: Dramatika, hra.

Sme malé semienka zo šišky a čakáme – sme schúlené do kľbka. Jar prichádza a my v sebe cítime rastúcu silu, čo nám dáva slniečko. Vystrčíme klíček – prst, dlaň, celú ruku. Postupne vstávame, vzpriamime sa a rastieme. Odtlačíme kamienky, korene iných stromov, ktoré nám zavadzajú v ceste, a smerujeme stále hore k svetlu. Nakoniec sa postavíme a vytvoríme korunu stromu.

Ďalej spolu uvažujeme, či aj stromy ako ľudia majú svoje narodeniny. Učiteľka deťom ukáže odrezanú časť pňa a deti môžu na letokruhoch odhadovať vek stromu – koľké má narodeniny.

Pri hre si môžeme povedať, ako sa stromy asi cítia, aké by asi chceli byť, čo by si priali, čo by povedali, keby vedeli rozprávať.

Uvedomujú si, že les je veľmi užitočný a tvorí dôležitú súčasť životného prostredia. Polemizujú, ako zachrániť strom. V spolupráci s rodičmi realizujú návrh – zber papiera.

D. Ako plánovať spolužitie ľudí s prírodou v našom meste

Zámer: Vytvoriť pravidlá správania sa obyvateľov mesta k životnému prostrediu.

Edukačná aktivita: **Starosta mesta**

Cieľ: vytvoriť pravidlá správania sa obyvateľov mesta k životnému prostrediu, vyprodukovať množstvo nápadov, čo urobiť, aby mesto bolo krásne, samostatne riešiť problém a rozhodovať.

Vek: 5- až 6-ročné deti.

Priebeh: Rozhovor s deťmi, ako plánovať spolužitie ľudí s prírodou v našom meste.

Deti v rozhovore vyjadrujú svoje názory na otázky pripravené učiteľkou.

Čo sa ti v našom meste páči, čo nepáči?

Čo si praješ, aby si sa cítil v našom meste dobre?

Čo by si zmenil v našom meste k lepšiemu, keby si bol starostom?

Učiteľka je zapisovateľka výpovedí detí.

Edukačná aktivita: **Sen o mojom meste**

Cieľ: verbálne formulovať svoje sny a očakávania.

Vek: 5- až 6-ročné deti.

Pomôcky: výtvarný materiál.

Priebeh: Deti kreslia v skupine 5 detí svoj sen, do akého mesta by sa chceli prebudiť.

Vyhodnotenie: Prezentácia snov detí pomocou ich kresby. Učiteľka s deťmi diskutuje o možnostiach, ako realizovať sny, ako dosiahnuť ciele.

Edukačná aktivita: **Srdce**

Cieľ: uvedomenie a zamyslenie sa nad hodnotami v živote.

Vek: 5- až 6-ročné deti.

Pomôcky: papierové srdcia rozstrihnuté na časti (rôznych veľkostí a farieb).

Priebeh: Skupiny štyroch detí majú rozstrihané časti srdca. Hovoria, čo prajú svojmu mestu (svojmu lesu, svojej lúčke...) a učiteľka zapisuje ich výpovede do rozstrihaných častí srdca. Skupina detí skladá jednotlivé časti do konečného tvaru. Pri prehliadke farebných srdiečok učiteľka číta výpovede detí.

V srdciach môžu byť napr.: pri meste – vlastnosti ľudí mesta, príroda mesta, poriadok mesta, obchody mesta, úrady mesta, deti mesta atď., pri lese – poriadok v lese, aká by mala byť príroda, aké zvieratá, hmyz, kvety, stromy, vtáky atď.

Zámerom uvedených literárnych textov a edukačných aktivít je posilniť motiváciu a ochotu pristúpiť k skupinovému výkonu pri ochrane prírody a formovať pocit zodpovednosti za starostlivosť o životné prostredie.

Cez konkrétny obsah a konkrétne situácie zážitkovým učením deti dokážu pochopiť elementárne vnútorné súvislosti a vzťahy v prírode, ako aj vzťahy medzi človekom a prírodou.

Učiteľka využitím rôznych foriem práce, edukačnými aktivitami, pokusmi, ekohrami môže vytvoriť projekt, ktorý umožní deťom prejaviť vlastnú individualitu, aktívne konať v prospech životného prostredia s určitou mierou samostatnosti a zodpovednosti.

Záver

Každé dieťa prichádzajúce do materskej školy je osobnosťou, individualitou a pôsobenie naň by malo byť adekvátne stavu, jeho rozvojovým možnostiam, schopnostiam, záujmom a potrebám.

Základnou podmienkou úspechu efektívnosti je, aby sme integrovali do prostredia materskej školy nové do už známeho a sledovali nárast intelektuálnych, kognitívnych, emocionálnych, verbálnych, sociálnych, kreatívnych schopností detí predškolského veku.

Výchovno-vzdelávacie ciele v súbore edukačných aktivít sú formulované v zmysle Štátneho vzdelávacieho programu pre predprimárne vzdelávanie ako najvyššieho kurikulárneho dokumentu. Zamerané sú na uplatnenie výchovno-vzdelávacích postupov, stratégií v materskej škole.

Našou snahou bolo poukázať na to, že uplatňovanie nových foriem práce prispieva k rozvoju detskej osobnosti. Pri čítaní a hraní rozprávok a príbehov sa vyskytujú konkrétne a neopakovateľné situácie, ktoré význam literárnych textov pri rozvíjaní kľúčových kompetencií detí ešte znásobujú. Rovnako environmentálne cítenie a poznanie detí je možné rozvíjať aj využívaním rozprávok a príbehov, ktoré zodpovedajú danej téme a konkrétne aktivity umožňujú realizáciu zážitkového učenia. Uvedený enviroprojekt poukazuje na rôzne spôsoby oboznamovania sa so spoločenským a prírodným prostredím.

Cez konkrétny obsah a konkrétne situácie zážitkovým učením deti dokážu pochopiť elementárne vnútorné súvislosti a vzťahy v prírode, ako aj vzťahy medzi človekom a prírodou.

Jednotlivé úlohy napomáhajú motivovať deti, podnecovať tvorivé sebavyjadrenie, divergentné myslenie, tvorenie nových alternatív.

Edukačné aktivity a hry je možné realizovať počas celého školského roka v rámci denných organizačných foriem a umožňujú pedagogickým zamestnancom obohatiť bežný program v edukačnej realite.

Zoznam bibliografických odkazov

- BRUCEOVÁ, T. 1996. *Predškolská výchova : Deset princípů moderní pedagogiky a jejich aplikace v praxi*. Z angl. orig. přel. Jakub Florián. Praha : Portál, 1996. 172 s. ISBN 80-7178-068-5.
- DUCHOVIČOVÁ J., LAZÍKOVÁ, A. 2008. *Rozvoj osobnosti dieťaťa a profesionalita učiteľky v materskej škole*. Bratislava : IRIS, vydavateľstvo a tlač, s. r. o., 2008. ISBN 978-80-89256-28-0.
- ĎURIČ, L., BRATSKÁ, M. a kol. 1997. *Pedagogická psychológia: Terminologický a výkladový slovník*. Bratislava : SPN, 1997. 463 s. ISBN 80-08-024898-4.
- FICHNOVÁ, K., SZIOVÁ, E. 2007. *Rozvoj tvorivosti a kľúčových kompetencií detí*. Praha : Portál, s. r. o., 1997.
- FONTANA, D. 1997. *Psychologie ve školní praxi*. Praha : Portál, 1997. 383 s. ISBN 80-7178-063-4.
- FŮLŮPOVÁ, E., ZELINOVÁ, M. 2003. *Hry v materskej škole na rozvoj osobnosti dieťaťa*. Bratislava : SPN, 2003, ISBN 80-10-00002-7.
- GUZIOVÁ, K. a kol. 1999. *Program výchovy a vzdelávania detí v materských školách*. Bratislava : MŠ SR, 1999. 208 s. ISBN 80-967721-1-2.
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H. 2000. *Psychologický slovník*. Praha : Portál, 2000. 776 s. ISBN 80-7178-303-X.
- Naším deťom* (Výber literárnych textov). Bratislava : SPN, 1981.
- Najkrajšie príbehy o zvieratkách*. Preklad B. Semonská. Bratislava : Vydavateľstvo JUNIOR, s. r. o.
- ONDRUŠOVÁ, E. 2005. Úloha jazykovej výchovy v materskej škole a význam rozvíjania reči pre všestranný rozvoj detí. In *Naša škola*, 2004/2005, roč. 8, s. 16-19.
- PETROVÁ, Z. 2003. Povaha a funkcie jazyka – pokus o transdisciplinárny prístup. In *Rané štúdie o ranej gramotnosti*. Bratislava : PdF UK, 2003, s. 21-31. ISBN 80-223-1806-X.
- Štátny vzdelávací program ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie. 2008. Bratislava : MŠ SR, ŠPÚ, 2008. ISBN 978-80-969407-5-2.
- TRUBÍNIOVÁ, V. 1998. *Komunikácia – rozhodujúci činiteľ rozvoja reči u detí v predškolskom veku*. In *Naša škola*, 1997/1998, roč. 1, č. 9, s. 13-16.
- TUREK, I. 2004. *Inovácie v didaktike*. Bratislava : MPC, 2004.

TUREK, I. 2003. *Kľúčové kompetencie*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum, 2003. 40 s. ISBN 80-8052-174-3.

ZÁPOTOČNÁ, O. 2001. Rozvoj počiatocnej literárnej gramotnosti. In Kolláriková, Z., Pupala, B. (eds.) *Předškolní a primární pedagogika. = Predškolská a elementárna pedagogika*. Praha : Portál, 2001, s. 271-305. ISBN 80-7178-585-7.